

Світ дитячих бібліотек

Українська асоціація
працівників бібліотек для дітей

№ 1 (33)
2010

Національна бібліотека України
для дітей

Щоквартальний науково-методичний журнал

У номері:

Слово головного редактора

А. Кобзаренко

Час віри та сподівань 2

Кращі з кращих

Г. Гречко

Іміджева політика ЦБС для дітей м. Миколаєва
як основа репутаційного менеджменту 3

Я. Бондаренко

Мрії збуваються, або Як дитячі бібліотеки міста Миколаєва
забезпечують читачам безмежний доступ до інформації 6

Т. Белібова, І. Ярошевська

Розвивайся та відпочивай разом з бібліотекою 8

Л. Митрофанова

«Країна Читалія» 11

С. Поточняк

Живе навколо нас краса 12

Новини з регіонів

Н. Расторгуєва

Елементи успіху в роботі сільських бібліотек 13

О. Купіна, В. Баранюк

«Віконце в Екосвіт»:
успішні історії реалізації програми екологічного виховання читачів 16

В. Вересоцька, Т. Ключ

Права людини починаються з прав дитини 19

Г. Вакуленко

Авторська програма як засіб виховання культури читання, любові до книги
та духовного розвитку дітей 20

Сторінка методиста

Н. Безручко

Відродити історичні традиції сімейного читання в Україні 23

Н. Дзюба, В. Красножон, Н. Полуна

Новий етап у розвитку бібліотечно-бібліографічної класифікації
для дитячих та шкільних бібліотек 27

Майбутнє держави творимо разом ...

Сьогодні бібліотеки як центри нагромадження та збереження суспільно значимого масиву інформації, потужні складові інформаційної інфраструктури держави займаються створенням та впровадженням найефективніших механізмів для забезпечення науково-інформаційного супроводу політичних, соціально-економічних, культурних та освітніх змін і досягнень у країні. З огляду на це, основний зміст роботи дитячих бібліотек України в 2009 році було спрямовано на участь у розробці та удосконаленні державної політики в галузі бібліотечної справи, на забезпечення загального доступу до інформаційних ресурсів, корпоративне співробітництво, підвищення статусу читання в цілому і дитячого, зокрема, та на духовний розвиток дітей.

Визначною подією для бібліотечної спільноти стало розширене засідання Кабінету Міністрів України, на якому розглядався пакет нормативних актів, спрямованих на підтримку бібліотечної галузі. У схваленому на засіданні законопроекті «Про культуру» визначено, крім інших важливих для бібліотек положень, механізм формування належної оплати праці працівників галузі, їхнього пенсійного та соціального забезпечення. Розглянуто і підтримано проекти розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції Державної цільової програми підтримки

та розвитку читання на період до 2015 року» і «Про затвердження плану заходів щодо розвитку бібліотечної справи до 2011 року». Також 21 травня 2009 року було прийнято Закон України за № 1388-VI «Про внесення змін до «Закону України про бібліотеки та бібліотечну справу». Це означає, що в країні зроблено важливий крок назустріч бібліотекам, книзі й читанню. У цьому ж році, а саме 26 вересня 2009 року, Указом Президента України № 766/2009 за вагомих особистий внесок у розвиток бібліотечної справи, значні досягнення у професійній діяльності та з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України» ряду працівників дитячих бібліотек, серед яких: А.І. Гордієнко (зав. відділом обслуговування учнів 5-9 класів НБУ для дітей), Л.А. Лугова (заступник директора Львівської ОДБ), О.І. Шарабура (директор Дніпропетровської ОДБ), О.С. Заїчкова (директор Чернівецької ОДБ), В.І. В'язова (директор Донецької ОДБ ім. С.М. Кірова), В.Д. Чіка (директор Закарпатської ОДЮБ). Основною ж нагородою для всіх українських бібліотекарів стало присвоєння звання Героя України з врученням ордена держави А.С. Кобзаренко — генеральному директору Національної бібліотеки України для дітей.

У році, що минув, основну увагу дитячих бібліотек було спрямовано на популяризацію творчості визначних вітчизняних і зарубіжних письменників, на підтримку дитячого читання та розвиток творчого потенціалу юних користувачів. Неабиякі творчі здібності діти проявили під час Всеукраїнського конкурсу-фестивалю дитячої творчості «На Святого Миколая творча іскорка палає», організованого та проведеного Благодійним фондом Влади Литовченко «Обдаровані діти — майбутнє України» та Національною бібліотекою України для дітей за сприяння Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Діти писали зворушливі листи до Святого Миколая, малювали чудові малюнки, вишивали, виготовляли різноманітні поробки з природного матеріалу. Всього до НБУ для дітей надійшло понад 10000 творчих робіт, які оцінювалися компетентним журі за п'ятьма номінаціями. Найактивнішими виявилися юні таланти з Вінницької, Івано-Франківської, Київської, Луганської, Полтавської, Сумської та Харківської областей. 12 грудня 2009 року в Колонній залі Київської міської державної адміністрації відбувся концерт і нагородження переможців. Двісті учасників були удостоєні звання лауреата конкурсу, а переможці отримали ноутбуки, музичні центри та цифрові фотоапарати. Хочеться, щоб і надалі цей чудовий конкурс продовжувався, адже він надав дітям широкі можливості для розвитку і реалізації особистості.

Як завжди, в центрі уваги всіх дитячих бібліотек залишається патріотичне виховання і краєзнавча робота. Фахівці НБУ для дітей презентували новий електронний проєкт — заочний туристичний краєзнавчий похід «Сім природних чудес України», який знайомить юних користувачів з унікальними природними об'єктами нашої держави, визнаними найкращими за результатами другого етапу загальнонаціональної акції «7 чудес України», і який допоможе ще більше активізувати краєзнавчу роботу і прищепити дітям повагу та любов до рідної землі.

Бібліотеками для дітей зроблено немало у їх поступі вперед у справі надання читачам сучасних і доступних послуг. Фахівці НБУ для дітей ініціювали корпоративний розпис періодичних видань, зведену базу даних якого розміщено на сайті бібліотеки. Учасниками цього проєкту стали 12 дитячих бібліотек країни, і ми маємо надію, що у 2010 році їх кількість значно збільшиться.

Попереду нас чекає відповідальна, серйозна і напружена робота. Очікуємо затвердження Кабінетом Міністрів України таких важливих проєктів, як: Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека — XXI», Концепція Державної цільової програми поповнення бібліотечних фондів на 2010-2015 роки, Концепція Державної цільової програми інформатизації бібліотек на 2010-2015 роки і Державна цільова програма підтримки та розвитку читання на період до 2015 року, реалізація яких зніціуює подальше вдосконалення бібліотечної справи, націленої на всебічний розвиток особистості дитини, та сприятиме підвищенню рівня читацької компетентності дітей.

Однією з найважливіших подій у культурному житті країни буде відзначення 150-річчя «Кобзаря» Тараса Шевченка. До цієї знаменної дати за рекомендацією Міністерства культури і туризму України НБУ для дітей розробила положення про проведення Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості «У вінок Кобзаря ми вплітаємо майбутнє», що пройде у два тури. Роботи учасників оцінюватимуться в 4-х номінаціях: «Кращий малюнок», «Краща вишивка», «Краще поетичне слово» та «Кращий прозовий твір — «Кобзар» у моєму житті та у житті моєї родини».

Велика увага, як і завжди, приділятиметься підвищенню фахового рівня бібліотекарів. З цією метою у серпні на базі Одеської ОДБ ім. Н.К. Крупської пройде черговий Всеукраїнський саміт директорів обласних бібліотек для дітей, а для завідуючих науково-методичними відділами, завідуючих естетичними відділами обласних бібліотек для дітей і для директорів ЦБС для дітей передбачено проведення трьох проблемно-цільових навчань на базі НБУ для дітей.

Діяльність дитячих бібліотек і надалі буде спрямована на виховання юного покоління, яке у недалекому майбутньому використовуватиме всі свої знання для розквіту та процвітання вільної і незалежної України, адже в кожному великому успіху є маленька частинка праці кожного бібліотекаря.

Президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей

Анастасія Кобзаренко

заступник директора з бібліотечного менеджменту
центральної міської бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва

Іміджева політика ЦБС для дітей м. Миколаєва як основа репутаційного менеджменту

Іміджева бібліотечна політика сьогодні — один з найважливіших напрямів діяльності сучасної бібліотеки. Реформування, що відбуваються в бібліотечній сфері, торкаються нині не тільки технологічних змін, завдяки яким поліпшуються якість і оперативність процесу задоволення інформаційних потреб користувачів. Змінюється і спосіб мислення бібліотечних працівників, які зрозуміли і прийняли теперішній час і оновилися самі. Ми стали думати інакше, інакше організовувати свою роботу, розуміючи всю важливість створення свого позитивного іміджу. Дотримуючись основних положень репутаційного менеджменту, дитячі бібліотеки прагнуть стати привабливими центрами для державних, громадських організацій, відкритою системою, спрямованою на задоволення очікувань громадян. Вже понад 18 років центральна бібліотека для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва та її філії альтернативною скромному, непомітному існуванню обрали стиль сучасної бібліотеки, яка користується стійкою позитивною репутацією як у місті, так і за його межами.

Ще в XVIII ст. Честерфілд зауважив: «...куди б ми не йшли, репутація наша — неважливо, добра чи погана, обов'язково нас випереджає...». Як ж іміджеві заходи стали своєрідним каталізатором, що впливає на культурну політику міста? Одним з найбільш резонансних можна вважати цикл зустрічей «Особливо важлива персона», які впродовж 5 років проходили у бібліотеці в форматі «Персона без краватки». За ці роки в бібліотечному VIP-салоні побували 22 представники міської еліти, серед яких: мер міста і його заступники, керівники культурно-мистецьких установ, навчальних закладів. Всі вони по-новому відкрили для себе дитячу бібліотеку, побачили її ресурсно-творчий потенціал, стали її постійними друзями і надійними партнерами. Приклад центральної бібліотеки для дітей «заразив» і бібліотеки-філії, які в своїх мікрорайонах обслуговування відкрили ексклюзив-салони «Еліта», «Олімп», де також проходять зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування, відомими людьми району. Результатом такого спілкування і співпраці стало значне підвищення репутації бібліотеки і, що не менш важливо, поживавішала фандрейзингова діяльність.

Започатковано і успішно реалізується в ЦДБ ще один цікавий проект — розпочав свою діяльність бібліотечний салон «Овація», метою якого є не тільки знайомство дітей з людьми, що займаються меценатством, спонсорством і благодійністю, а й налагодження зв'язків з ними для подальшої співпраці з бібліотекою. Першим гостем нашого салону став генеральний директор СГП «Нібулон» О.О. Вадатурський, зустріч з яким пройшла безпосередньо на підприємстві. Це була унікальна можливість на власні очі побачити установу європейського рівня, ознайомитися з її роботою і отримати в дарунок друковані видання підприємства. З наступними гостями салону — директором Райффайзен банку Аваль і представником підприємства «Велам» зустріч поки не відбулася через їхню зайнятість, але ми не втрачаємо надії і працюємо у цьому напрямі.

Не можна не згадати про гучні іміджеві заходи з молодими сім'ями, які проходили в рамках цільових комплексних програм «Майбутня мама — найчарівніша і найпривабливіша» (інформаційна підтримка жінок, що очікують дитину), «Разом з книгою ми зростаємо», «Растішка» (ранній творчий розвиток малюків від 0 до 3-х років), «Плюшева няня» (емоційні стимули розвитку малюків за допомогою книги і м'якої іграшки). Громадянам запам'яталися презентації цих програм, які збирали в стінах ЦДБ працівників усіх соціальних і рекреаційних служб, що займаються проблемами материнства і дитинства, зокрема: дитячих дошкільних закладів, що працюють за системою Ельконіна-Давидова, жіночих консультацій і дитячих поліклінік, неонатальних і перинатальних, психологічних центрів, магазинів іграшок та ін. Стали справжніми подіями свята молоді мам і батька, бабусь і дідусів, посвята в читачі малюків однорічного віку. Конкурси для батьків «Казка, що придумана для сина і доньки», «Казка під подушкою», «Друзі з пелюшок», «Фото з улюбленою книгою» були матеріально та інформаційно підтримані редакціями журналів «Мир семьи» (м. Київ), «Счастливые родители», «Семейное чтение», «Читай-ка», «Книги, нотки и игрушки для Катюшки и Андрюшки» (м. Москва).

У цьому році ЦДБ розпочинає реалізацію наступного пілотного проекту «ЗАГС + бібліотека = молода сім'я XXI століття», пов'язаного з сім'єю. Його головна мета — інформаційна підтримка наречених, створення читаючої молоді сім'ї, використання повного ресурсу бібліотеки — потужної інформаційної бази (реальної і on-line), допомога у створенні домашньої бібліотеки на різних носіях інформації.

Бібліотеки-філії №№ 2, 4, 8, 10 реалізували свої сімейні проекти «Я веду бабусю до бібліотеки», «Сімейне коло», «Малюк. Мама. Бібліотека», «Креативна мама». Не менш успішною була робота з реалізації програм «Глибинна екологія людства на захисті дитинства» та «Ти не один у світі», орієнтованих на дітей, що потребують особливої уваги. Усі ці заходи стали поштовхом для створення в ЦДБ інформаційного центру «Соняшник», у якому дитина отримує комп'ютерне аудіомісце, вихід на спеціальну сторінку бібліотечного сайту, доступ до мережі Інтернет, книжковий аудіо-відеокейс, законодавчу базу даних і, що дуже важливо, можливість спілкуватися.

Серед форм, що поліпшують репутацію бібліотек як соціальних інститутів, можна виділити акції «Талановита дитина під інформаційним патронатом дитячої бібліотеки і її партнерів», «Подаруй книгу дитині-сироті», «Книга в дарунок майбутній мамі», «Перша книга вашої дитини», «Книга до сімейної бібліотеки», «Візьми книгу до табору», «З новою книгою — в новий рік», «Ліквідуємо зону інформаційної ізоляції», які проводилися для дітей, що лікуються в соціально-реабілітаційних центрах та установах пенітенціарної системи.

Новинкою 2009 року вважаємо початок роботи в ЦДБ бібліокафе «Декілька рядків до чашки кави». У день його відкриття всі, хто переступив поріг бібліотеки, потрапили в незвичну атмосферу: у презентаційній залі — приємне освітлення, столики з кофейниками, аромат кави, легка музика, на екрані демонструються картини відомих художників з сюжетами, де граціозні пані п'ють каву та гарячий шоколад. Далі — лате-артілюстрації картин, виконаних за допомогою розпису кавовою піркою, віршовані рядки. І всюди усміхнені обличчя. Саме таким оригінальним способом, коли до чашки кави «подають» книги, вірші, арт-матеріали, ми й вирішили популяризувати творчість наших поетів і письменників. У цей день поети Д. Кремінь і В. Пучков з успіхом презентували книгу «Два береги», а директор Українського академічного театру драми і музичної комедії М.С. Берсон — книгу «Тяжіння до духовності: сьогодні, вчора і завжди». Сподіваємося, що це починання стане ще одним гарним приводом для зміцнення партнерства з творчою елітою міста і непоганою PR-кампанією для бібліотеки. Успішно проводяться у бібліотеках міста і такі форми роботи, як презентації імені та літературно-музичні подіуми.

Є в доробку наших бібліотек, здавалося б, зовсім непримітні заходи, але вони привернули увагу ЗМІ і партнерів. Один з них — «Квітова рапсодія», що відбувся у бібліотеці-філії № 2. За своїм змістом, переліком учасників і соціальних партнерів він міг претендувати на захід року. Під час його проведення експонувалася книжкова виставка «Квіти як диво», звучали джазові композиції у виконанні студентів музичного училища, пройшли майстер-клас з флористики та дефіле нарядів, створених студентами факультету моделювання одягу університету культури і мистецтв, демонструвалася фо-

тосесія читачів бібліотеки з підключенням артвернісажу Катерини Рождественської. Салоном краси «Акварин» були представлені трав'яні засоби для догляду за шкірою і волоссям, а також квіткові аромати із колекції фірми «Оріфлейм». Відбулася дегустація страв із квітів, підготовлених баром «Ескадо», і виставка фіалок, організована бібліотекою разом з будинком природи.

Довгий час підвищеною увагою городян користувалися вистави нашого літературного театру «Браво», репертуар якого базувався на темі «Жінки в житті письменників». За 10 років його існування зіграно велику кількість вистав, які стали для наших читачів своєрідним наочним посібником з літератури.

Ми залежимо від соціуму, тому зрозумілим є наше прагнення відповісти на виклики часу участю в соціально значущих заходах. У кінці року в ЦДБ пройшов день подяки, під час якого відбулася церемонія вручення спеціальної бібліотечної відзнаки «За особливий внесок у розвиток дитячих бібліотек міста». Таким чином ми віддячили

тим, хто допомагає дитячим бібліотекам: державним і громадським органам влади, депутатському корпусу, соціальним партнерам, спонсорам і меценатам, благодій-

никам. Адже завдяки їхній підтримці бібліотеки покращують свій зовнішній і внутрішній дизайн, поповнюють фонди, передплачують періодичні видання, здійснюють комп'ютеризацію, капітальні і поточні ремонти своїх приміщень. Лише за останні декілька років оновленими, перепланованими, оснащеними новими меблями і технікою відкрилися для читачів дитячі бібліотеки №№ 7, 9, 10. Частково оновилися бібліотеки №№ 6 і 8. Як бачимо, свята післяремонтних входин в ЦБС для дітей стають традицією. І це радує.

Ювілеї бібліотек — теж традиція, яка стала набувати важливе соціокультурне значення, оскільки закріплює в суспільному мисленні бібліотеку як соціальний інститут і до того ж є ефективною формою привернення уваги громадськості до бібліотек, засобом демонстрації своїх кращих досягнень.

Імідж дитячих бібліотек також підтримується завдяки добре налагодженим міжнародним зв'язкам і активній участі в грантових проектах. Прикладом цього стало проведення міжнародної пересувної виставки «Астрід Ліндгрєн мандрує світом», організованої Посольством Швеції в Україні, яка викликала великий резонанс у місті. До речі, ця виставка експонувалася тільки в Києві і Миколаєві. А робота бібліотечного тінейджер-клубу, створеного на базі інформаційного центру «Вікно в Америку для майбутніх лідерів» і відкритого в ЦДБ за підтримкою Посольства США, вже давно відома за межами міста — його послугами ак-

тивно користуються жителі приміської і сільської місцевостей. Помітною подією стала поява у бібліотеці-філії № 8 Корабельного району міста клубу лідерів учнівського самоврядування завдяки гранту центру соціальних програм «Русал».

Важливою частиною рекламної та інформаційно-іміджевої політики сучасної бібліотеки є її співпраця із ЗМІ, особливо з телебаченням. І телебачення, і бібліотека як соціальні інститути виконують споріднені інформаційні, освітні, рекреаційні та дозвілліве функції, що дозволяє нам оптимально використовувати TV для досягнення певних результатів. У минулому році реалізувався пілотний проект «Телезірка в бібліотеці», метою якого було ознайомлення читачів бібліотеки з діяльністю відомих журналістів. Всі учасники отримали сертифікати соціального партнерства. Цей проект став не тільки своєрідним подарунком бібліотеки до 50-річчя облтелерадіокомпанії, а й тим місточком, який послужив підтримці глядацького інтересу дітей і розвитку його, як читацького. Інформаційні ж контакти бібліотеки з журналістами були джерелом свіжої і актуальної інформації і, як результат, — поява ще одного спільного проекту «Країна Читалія», започаткованого бібліотекою-філією № 4. Завдяки реалізації цього проекту кожної суботи на обласному телебаченні виходить бібліотечна програма «Країна Читалія», зйомки якої ведуться в дитячих бібліотеках міста. Немає потреби говорити, яка це чудова можливість «пропіарити» свою бібліотеку, продемонструвати її можливості, послуги, документально-джерельну базу та ще й отримати безцінний досвід роботи «на камеру». В серпні минулого року на 13-му міжнародному фестивалі фільмів, телерадіопрограм для дітей і юнацтва «Золоте курча», що проходив у м. Феодосія, наша «Країна Читалія» стала його переможцем і отримала диплом лауреата.

Суспільному визнанню бібліотек сприяє і висвітлення їх діяльності в друкованих місцевих виданнях. Насамперед, це велика кількість публікацій, написаних як самими працівниками, так і журналістами, які завжди присутні у бібліотеках на значущих заходах. Непоганою рекламою нашої діяльності є публікації в професійній пресі. Покращенню іміджу сприяють наша друкована продукція, насичені веб-сайт і блог, власні електронні продукти, участь ЦДБ в корпорації бібліотек зі створення каталогу періодичних видань тощо.

Сьогодні колектив ЦБС, його керівники настроєні на інноватику. Девізом нашої роботи є слова директора

бібліотеки Майамі (США) Р. Сантьяго: «...Не можна бути змарнілою фіалкою і керувати бібліотекою. Ви повинні мати харизму, вміти заявляти про себе. Це тягне за собою нескінченну кількість контактів і зустрічей...». Ми це робимо, і не без успіху, бо навчилися працювати РАЗОМ, а не ЗАМІСТЬ. І у нас є результат — нові форми роботи, нові ідеї і багато нових читачів, для яких ми працюємо.

Одним із критеріїв ефективної роботи кожної установи, і бібліотеки зокрема, є його керівник і команда однодумців. Наша система має креативного, сучасного, мудрого та небайдужого керівника — Наталію Вікторівну Семілет, яка вже 20 років очолює ЦБС, має неабиякий досвід і заслужене визнання. Вона — заслужений працівник культури України, лауреат Міжнародного рейтингу «Золота фортуна», має почесну відзнаку УБА «За відданість бібліотечній справі» і багато ін. Їй довірено очолювати Миколаївську обласну бібліотечну асоціацію. Для неї робота — це завжди натхнення, бажання і прагнення тільки найкращого. Завдяки багатогранним знанням, високому професіоналізму, здатності до психологічного аналізу та прогнозування, Наталії Вікторівні вдалося на творчих засадах відпрацювати загальну концепцію та філософію сучасної дитячої бібліотеки. Саме вона свого часу зробила акцент на необхідність впровадження новітніх інформаційних технологій, застосування маркетингу особистості для створення позитивного іміджу бібліотечних установ для дітей. Будучи реформатором за суттю, Наталія Вікторівна хоче, знає і вміє досягати бажаного. Вона створила сильну команду, яка працює творчо, з перспективою на майбутнє.

Нелегко сьогодні в умовах економічної нестабільності керувати великим бібліотечним господарством. Але саме її ділові якості топ-менеджера дозволяють робити можливими і вчасними ремонти бібліотек, облаштовувати та поновлювати їх внутрішній і зовнішній дизайн, здійснювати комп'ютеризацію мережі дитячих бібліотечних установ міста, налагоджувати партнерські відносини з наявними та потенційними друзями бібліотеки.

Якось директор Національної бібліотеки України для дітей А.С.Кобзаренко сказала: «Шукають шляхи кращі, шукають причину — інші». Ми позиціонуємо себе як кращі, успішні. Нам це вдається. Сподіваюся, так буде і надалі.

Інтернет-центр ЦДБ

Свято книги

Яна Бондаренко,
завідуюча відділом нових інформаційних технологій
центральної міської бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва

Мрії збуваються, або Як дитячі бібліотеки міста Миколаєва забезпечують читачам безмежний доступ до інформації

Нещодавно в старих паперах знайшла одну дуже цікаву річ: креатив-проект «Автоматизація процесів бібліотечної діяльності центральної міської бібліотеки для дітей м. Миколаєва», який я захищала десять років тому. Відразу нахлинули спогади... Тоді я здавалася сама собі чудакуватою мрійницею (у якийсь момент я нагадувала виконроба з комедії «Операція «И» та інші пригоди Шурика», який казав: «У той час, як космічні кораблі борознять простори космосу...»), тому що розповідала колегам про небувале: «В центральній бібліотеці буде 7 комп'ютерів, у філіях ще 3, ми всі їх з'єднаємо в єдину мережу, під'єднаємося до корпоративної мережі найбільших бібліотек міста і зможемо обмінюватися інформацією, створювати каталоги, а ще в нас буде свій веб-сайт...».

Минули роки... Сьогодні у дитячих бібліотеках міста Миколаєва уже є 56 сучасних ПК, з них 33 працюють в центральній бібліотеці, 23 — у філіях, сім з одинадцяти бібліотек підключено до мережі Інтернет. Центральна міська бібліотека для дітей як повноправний член бере участь у реалізації двох великих міських проектів «Корпоративний каталог періодичних видань», «Зведений електронний каталог» та всеукраїнського — «Віртуальна бібліографічна довідка: об'єднана довідкова служба бібліотек України».

Досягли ми цього поступово: самотужки освоювали комп'ютерну техніку, навчали інших того, що знаємо самі, потім почали працювати над створенням електронного каталогу. Зараз обсяг власних електронних баз даних сягає 83 тис. записів, у т. ч.: алфавітний та систематичний каталоги мають 34 тис. записів, систематична картотека статей — 43 тис. записів, картотека інформації на електронних носіях — 1200 записів, картотека читачів — 5 тис. записів. На мій погляд, це досить великий масив інформації. Наші бібліографи і працівники читальних залів, абонементів дивуються: «Як ми раніше виконували запити читачів без електронного каталогу? Зараз звернувся до ІРБІСу — і все готово!». До речі, АБІС ІРБІС встановлено у всіх філіях, базами даних електронного каталогу центральної бібліотеки можуть користуватися читачі цих бібліотек як в режимі on-line, так і в локальній системі.

Вже декілька років повним ходом йде штрихкування нових надходжень і всього фонду центральної бібліотеки. Вже створено електронну реєстраційну картотеку читачів, так що їхнє обслуговування в електронному режимі є справою найближчого часу і наступною сходинкою у розвитку наших бібліотек.

Окремою, як на мій погляд, найцікавішою і найулюбленішою ланкою нашої роботи стало створення власних електронних ресурсів (якщо зацікавитесь, зай-

діть на веб-сайт центральної бібліотеки www.kinder-mksat.net). Замислитися над цим нас змусила реальність, адже Інтернет все частіше і частіше використовується у роботі бібліотек. Можна сказати, що поступово з'явилася нова форма бібліотечного обслуговування — надання доступу до світової інформаційної мережі. Бібліотека, крім друкованих ресурсів, стала надавати доступ до електронних інформаційних ресурсів і, що дуже важливо, допомагати користувачам орієнтуватися в них. Ми зрозуміли, що для більш ефективної роботи у цьому напрямі нам потрібно ретельно відбрати та систематизувати найцінніші ресурси Інтернет, а вже потім рекомендувати їх користувачам. Спочатку звернулися до вебліографії. Найбільш популярними та корисними виявилися вебліографічні посібники краєзнавчої тематики. Ідею їх створення нам підказали самі читачі. Широкий спектр запитів з краєзнавства визначив теми видань: наше місто, його культура, історія, визначні пам'ятки. Цей матеріал ми розмістили в електронних міні-довідниках «Літературна Миколаївщина», «Пам'ятники Миколаєва», «Миколаїв віртуальний» і «Миколаївці: минуле та сьогодення», які є своєрідними путівниками нашим містом, що розповідають про видатних земляків: поетів, письменників, флотоводців, суднобудівників, композиторів, художників.

Справжньою знахідкою для віртуальних мандрівників стала серія повнотекстових вебліографічних дайджестів «Перлини України»: «Заповідні місця України», «Міста-музеї України», «Храми України», «Дива, що створені природою», «Рукотворні дива України», які мають гарний довідковий апарат і систему гіперпосилань. Завдяки цим посібникам наші читачі знайомляться з новинками українознавчої літератури, легендами та міфами рідного краю, чудовими фотографіями історичних місць та навчаються знаходити потрібну інформацію, використовуючи різні джерела. Ресурси дуже прості для самостійної роботи, бо, крім гіперпосилань, читач може заглянути в словник, де є коротка довідка про предмет розмови. Це значно розширює його світогляд, допомагає найкраще пізнати історію нашої країни, дозволяє насолоджуватися мальовничими місцями України. Про цінність і корисність наших дайджестів свідчать відгуки користувачів у гостьовій книзі нашого веб-сайту. Ось один з них: «Зачарована вашими «Заповідними місцями». Сама я бібліограф мережевих ресурсів, багато чого бачила й умію, але ваш матеріал чудовий».

Ми вже давно відчували потребу в створенні серії невеличких, але дуже цікавих електронних «підручників» з основ інформаційної грамотності для різних вікових категорій читачів. Хотілося, щоб вони популяризували книгу і читання, щоб були ігровими, пізнаваль-

ними, навчальними, з елементами вебліографії... Сподіваюсь, що це нам вдалося. Спочатку з'явилися електронні путівники за сторінками журналів для малих дітей «Пізнавай і дивуйся», а також для підлітків — «Цікавинки для тінейджерів». Створюючи ці путівники, ми ставили за мету викликати у дітей інтерес до періодики, адже в них містяться посилання на електронні версії цих періодичних видань. У режимі *on-line* кожна дитина може увійти на сайти журналів, що сподобалися, і одержати потрібну їй інформацію. З часом почали створювати і віртуальні книжкові виставки. Наприклад, за допомогою виставки «Повертаючись з далеких мандрівок» ми звернули увагу читачів-підлітків на незаслужено забуті книжки, а щоб дітям було цікавіше вибирати книги, використали елементи гри. Ця виставка побудована так, що книжку можна «взяти з полиці», розглянути, почитати, а ще, скориставшись додатковими посиланнями на різні веб-ресурси, довідатися побільше про її автора. Таким чином підліток, який не має часу на пошук літератури та на її читання, усе-таки може перегорнути хоча б електронні сторінки тієї або іншої книги чи отримати інформацію, як знайти потрібну саме йому книжку. За таким самим принципом створено й інші віртуальні виставки. Особливо цікавими виявилися віртуальні прогулянки з Астрід Ліндгрєн «Чарівниця, яка живе скрізь» для читачів 9–11 років. Ознайомлення з творчістю шведської письменниці проводиться з використанням ігрових ресурсів: діти отримують інформацію про її книги і фільмографію, мають можливість передивитися мультфільми, створені за творами Ліндгрєн. Але найважливішим вважаємо те, що цей ресурс навчає дітей орієнтуватися в світі книжок, відбирати потрібне і працювати з довідковим апаратом. За сприяння Посольства Швеції в Україні з цим ресурсом видано *CD-ROM*, який отримали в дарунок всі дитячі бібліотеки України, а також деякі бібліотеки Росії, Молдови, Казахстану та Швеції.

Всім дітям подобається подорожувати, і всі вони цікавляться таємничими речами. З огляду на ці істини, ми створили для учнів 2–5 класів ще один ресурс у стилі «гри-мандрівки» — вебліографічну подорож «Дивовижні пригоди в чарівній комірці». За її сюжетом, одного разу допитливі друзі Катруся й Тарасик у пошуках пригод потрапили в старий прикомірок, і чарівні речі: годинник, капелюх, черевички, які вони там знайшли, допомагають їм поринути в світ казки. Особливо цікавою та пізнавальною для наших маленьких читачів 7–8 років виявилася веб-пригода для допитливих мандрівників «Як малий Івасик книжку про слона шукав: неймовірна історія з пригодами, перевтіленнями та поїздкою в заморські країни», метою якої є ознайомлення дітей з різними видами пошуку інформації. А нещодавно у бібліотеці з'явилася ще одна електронна новинка — літературний вояж в просторі та часі «Вічні легенди

про кохання» для учнів 8–9 класів і старшокласників, з допомогою якого читачі знайомляться не тільки з творами У. Шекспіра, В. Скотта, Ш. Бронте та інших письменників, а й з кінематографічними шедеврами. В ресурсі також є гіперпосилання на тексти творів, біографії авторів, довідки про екранізації. Користувачів чекають сюрпризи — вони мають можливість подивитися фрагменти улюблених кінострічок та взяти участь в інтерактивній вікторині.

Система гіперпосилань на ресурси Інтернет, цікавий матеріал, бібліографічний опис книг та анотації на них — все це робить наші електронні продукти цінними для користувачів, тому що вони є засобами орієнтації в інформаційному потоці взагалі та мережі Інтернет, зокрема. Нам також вдалося видати на *CD-ROM* «Вічні легенди про кохання». У 2009 році створено новий електронний ресурс для підлітків — літературний веб-караван «Галопом по Європам», що базується на стику різних галузей знань: літератури, історії, географії. Враховуючи інтерес дітей цього віку до тем подорожей, ми підібрали цікаву інформацію про Великобританію, Німеччину, Францію, Швецію, Росію та Україну: основні відомості, географічні мапи, гіперпосилання на *on-line*-енциклопедії. Крім того, користувачі отримали змогу побачити цікаві фільми про ці країни, на деякий час перенестися до найкрасивіших міст світу завдяки посиланням на веб-камери *on-line*. Звичайно, основну частину ресурсу присвячено літературі. Дітям запропоновано книги авторів згаданих країн Р.Л. Стівенсона, Д. Дефо, В. Гауфа, В. Некрасова, М. Трублаїні, котрі писали про подорожі та мандрівників, а також обкладинки цих видань, бібліографічний опис, анотації, гіперпосилання на повний текст, інформацію про авторів та уривки із кінофільмів. Ми зробили цей ресурс максимально інформативним, а для тих, хто прагне довідатися якнайбільше про предмет, що їх цікавить, є посилання «Цілком таємно». Це додаткова інформація про людей, які стали прообразами літературних героїв. Після перегляду ресурсу користувачі мають змогу перевірити свої знання за допомогою декількох віртуальних вікторин.

Сьогодні можна з упевненістю сказати, що вебліографія вже стала одним з найважливіших напрямів роботи бібліотеки. Створення вебліографічних покажчиків — справа цікава й потрібна, тому що навігація в ресурсах Інтернет дуже важлива, особливо для читачів дитячих бібліотек. Якщо бібліотека надає своїм читачам доступ до мережі, то вона повинна і допомогти їм розібратися в інформаційному просторі. Читачі користуються електронними базами даних бібліотеки, мають доступ до корпоративного та зведеного каталогів бібліотек міста, здійснюють самостійний пошук інформації, мандрують веб-сайтами, беруть участь в Інтернет-конференціях, чатах. До речі, чати, деякі з яких організуємо самі, є найулюбленішою формою дозвілля наших користувачів. Серед найбільш вдалих варто відзначити чати з читачами Херсонської обласної бібліотеки для дітей, котрі стали традиційними.

Вже другий рік у центральній бібліотеці для учнів 5–6 класів працює Інтернет-клуб «Мудрий павучок». У ньому діти в ігровій формі навчаються працювати з комп'ютером, орієнтуватися в мережі Інтернет, користуватися електронною поштою, спілкуватися за допомогою комп'ютера. В соціальній мережі «В контактi» діти створили сторінку свого клубу, на якій розповідають про досягнуті успіхи, свої враження, виставляють власні роботи. Є у нас і автоматизоване робоче місце для дітей з вадами слуху та зору, де для ознайомлення з шедеврами світової літератури їм надано спеціалізовані теки, книги, аудіокниги та відеофільми.

Декілька слів варто сказати про наші видовищні заходи. Практично всі вони проводяться сьогодні з використанням комп'ютерної техніки, медіапроекторів, великих екранів, CD-DVD-Romів. Працівники бібліотек влаштовують і цікаві електронні презентації з використанням ілюстрацій, фотографій, музики, мультфільмів, уривків з кінофільмів, які слугують чудовим доповненням до висвітлення певних тем. Оскільки їх створення іноді займає багато часу, то у центральній бібліотеці створено своєрідний файлообмінник, що дозволяє працівникам бібліотек здійснювати обмін презентаціями до відповідних видовищних заходів.

Велика увага приділяється популяризації серед користувачів інформації про можливості комп'ютерної техніки. Для цього підготовлено і видано: інформаційний вісник для зацікавлених людей у віці від 10 до 14

років «З комп'ютером на ти»; корисні поради для тих, у кого вдома є комп'ютер «Як подружитися з комп'ютером» і «Я, моя родина і комп'ютер»; «шпаргалка» для користувача 9–14 років «Як знайти потрібну інформацію в Інтернет»; короткий словничок Інтернет-термінів для початківців «Словничок-рятівничок»; ілюстровані посібники «Ази роботи з комп'ютером», «Програми на всі випадки життя», «Комп'ютерне залізо — це цікаво» та кілька оглядів наявних у бібліотеці CD-DVD-Romів. Цікавим є те, що з однаковим інтересом цими матеріалами користуються і діти, і дорослі, у тому числі й працівники бібліотек. Адже зараз практично щодня потрібно освоювати щось нове: техніку, програмне забезпечення, нові підходи до роботи тощо.

Сподіваюся, що нам вдалося шляхом використання новітніх комп'ютерних технологій і повної автоматизації майже всіх процесів бібліотечної роботи створити в бібліотеці нове інформаційне середовище. Саме завдяки цьому бібліотека піднялася у своєму розвитку на якісно новий рівень, від якого залежить її подальша доля і її успіхи.

Ось так збуваються мрії. Мій креатив-проект десятирічної давності виконано і перевиконано. Збулося те, про що і не мріялося... Але ще багато попереду!

Тайсія Белібова,

зав. відділом обслуговування головний бібліотекар відділу сімейного читання та інформаційного комфорту сім'ї центральної міської бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва

Ірина Ярошевська,

Розвивайся та відпочивай разом з бібліотекою

Світ дитинства веселий, яскравий, безтурботний. Справжня людина, гідна особистість, гарний читач починається з родини, з першої дитячої книжки в руках мамусі і татуса. В сім'ї формується та розвивається духовна культура людини, яку неможливо уявити без книги.

Якщо театр починається з «вішалки», то наша дитяча бібліотека починається з відділу сімейного читання та інформаційного комфорту сім'ї. Цей відділ, створений на допомогу батькам з питань виховання та відродження традицій сімейного читання, має для них інтегрований асортимент послуг, певний ергономічний простір. Враховуючи, що останнім часом зросла зацікавленість батьків книгою та читанням їхніх дітей, ми докладаємо максимум зусиль для залучення всіх членів родини до бібліотеки. Це дає нам можливість не тільки вирішувати разом проблеми розвитку дитини як читача, а й позитивно впливати на формування її інтелектуальних та естетичних потреб. Для ефективної діяльності в цьому напрямі нашими фахівцями розроблено цільові комплексні про-

грами та проекти. Для більш комфортної роботи маленьких і дорослих читачів у бібліотеці для них відокремлено спеціальні зони для читання, занять, дозвілля та релаксації.

Успішно реалізується у бібліотеці цільова програма «Ростишка» (сенсорний та креативний розвиток дітей віком від 4-х до 7 років), метою якої є забезпечення цілісного та всебічного розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. В її рамках стартував новий цікавий бібліотечний міні-проект «Плюшева няня», спрямований на формування сенсорних і емоційних стимулів розвитку малюків у дитячій бібліотеці за допомогою книги та м'якої іграшки. Батьки із задоволенням йдуть разом зі своїми дітьми до клубу «Плюшева няня», де завжди на них чекають яскраві та незабутні заходи: заняття-ігри «Територія іграшок», лялькові вистави «Як казочка до лісу завітала», «Мітинг казкових героїв», презентації, розвиваючі інтегровані заняття «Академія пальчикової науки», зустрічі з фахівцями з різних галузей знань тощо.

Велику увагу бібліотеки міста приділяють проблемам соціальної та культурної адаптації і реабілітації дітей–інвалідів, дітей з певними вадами. Обслуговування цих категорій читачів здійснюється у пільговому режимі, їм надається відповідна психологічна і моральна підтримка. Цей напрям роботи для нас вже багато років поспіль пріоритетний, і прикладом цього є давня дружба нашої бібліотеки з центром ранньої соціальної реабілітації дітей–інвалідів «Надія». Завдяки спільним зусиллям бібліотекарів і фахівців–реабілітологів діти з особливими потребами засвоюють правила поведінки в суспільстві, виховують в собі впевненість і самостійність, віру у власні можливості. Ми забезпечуємо їм широкий доступ до інформації, максимально використовуючи інформаційні технології. Для цього було створено центр інформації і релаксації «Соняшник» та релаксаційну зону «Крок назустріч», де діти не тільки можуть отримати необхідну їм інформацію, а й обрати собі заняття до душі, відпочити і зняти напругу, послухати улюблені музичні твори, тобто змістовно провести свій вільний час. Ми прагнемо, щоб дитина отримувала яскраві враження від книжок, музики, кінострічок, лялькових і театралізованих вистав, щоб у неї налагоджувалося цікаве, насичене життя.

На допомогу батькам у вихованні дітей з особливими потребами, а також лікарям–реабілітологам і педагогам організовано інформаційну зону «Відкриваємо серця тим, хто потребує допомоги». Тут для них зібрано книги та періодичні видання з педагогіки, психології, логопедії, реабілітології, є доступ до мережі Інтернет і банк даних з переліком різноманітних соціальних, психологічних, педагогічних установ та організацій, центрів, об'єднань, які займаються проблемами таких дітей.

Дитячі бібліотеки міста щорічно обслуговують різні категорії користувачів: малюків від 0 до 3-х років, дошкільників, учнів 1–9 класів, організаторів читання та ін., активно впроваджуючи у роботу різноманітні форми міжособистісного спілкування та соціальних комунікацій. Особливе місце у цій діяльності відводиться акціям на підтримку дитячого читання, під час яких читачі отримують чудову нагоду ознайомитися з новими книжками, періодичними виданнями, електронними продуктами. Вдалими і змістовними можна вважати такі заходи, як: «Візьми книгу до табору», «Подаруємо книгу малюку», «На хвилинку зупинись — нову книжку роздивись» тощо.

Незмінним попитом у вчителів початкових шкіл користується така послуга, як позастаніонарне обслуговування за допомогою «бібліорюкзачка». Читачі–першокласники з нетерпінням чекають цього стилізованого рюкзачка не тільки тому, що у ньому будуть нові книги, журнали та цікава інформація, а й тому, що бібліотекарі для них обов'язково підготують яскравий видовищний захід. Дошкільнят обслуговує

«бібліосад», який пропонує малюкам безпосередньо в дитячому садочку лялькові вистави, коментовані читання, літературні ігри та вікторини.

Одними із найулюбленіших заходів, що користуються великою популярністю у користувачів бібліотек для дітей, є читацькі сімейні конкурси «Друзі з пелюшок»(ЦДБ), де кожен учасник представляє свою улюблену іграшку, твір, малюнок; «Фото з улюбленою книгою», під час якого кожна родина має можливість мовою фотографії розповісти про свої літературні уподобання. Проведення сімейних свят стало традиційним для бібліотек–філій № 4 і № 8. Тут вже третій рік в період різдвяних канікул спільно з працівниками шкіл і дошкільних закладів мікрорайону, представниками адміністрації, партнерами бібліотеки для читаючих сімей проводиться сімейний Новий рік.

Хочеться відмітити, що соціокультурна діяльність бібліотек, які обслуговують дітей та підлітків, за останні роки трансформувалася — з'явилося багато інноваційних форм, переглянуто і оновлено традиційні форми роботи. Ми намагаємося використовувати все це розмаїття для налагодження ефективної масової і наочної популяризації літератури. Серед таких форм роботи особливо вдалими були виставка–свято «Місто святого Миколая», виставка–рекомендація «Горбоконики запрошує до казкової мандрівки», виставки–колажі, виставки–сюрпризи, виставки–екскурсії. Оригінально у філії № 8 для маленьких читачів було оформлено виставку напередодні лялькової вистави «Щедра осінь», на якій поряд з книжками про осінь — пору щедру, золоту, багату — знаходилися овочі та фрукти у вбранні, виготовленому дітьми. Поглибленому вивченню англійської мови і ознайомленню читачів філії № 4 з новинками художньої та енциклопедичної літератури англійською мовою і відповідними навчальними посібниками сприяла виставка–експозиція «Англійський клуб». А у філії № 5 вдалою знахідкою стала віртуальна книжкова виставка «Книгу порадив друг!».

Традиційно цікавими залишаються масові заходи, особливо ті, що проводяться разом із працівниками Миколаївського краєзнавчого музею, а також автограф–сесії миколаївських письменників В. Качуріна, Л. Чижової, О. Троянова, Л. Ржепецького, під час яких діти познайомилися з авторами та історіями створення їхніх творів і отримали у подарунок книги з автографами. Сподобалися читачам й літературні посиденьки, відеоподорожі, мультфеєрверки, авторські зустрічі та презентації книжок. Яскравими і різноманітними заходами завжди вирізняється Тиждень дитячого читання. У 2009 році читачі побачили театралізовану виставу–подорож «Мері Поппінс запрошує на Книжкову планету», побували на літературному уїк-енді «Казковими слідами горбоконики» та багато іншого. До Всеукраїнського дня бібліотек працівники філії № 8 провели цікавий інтегрований до-

звіллевий захід — бібліо-пікнік, до меню якого входили бутерброд «Книжковий», «Шашлик-всезнайко», арт-десерт з пісенного коктейлю. Ключове слово заходу — відпочинок на природі.

У період шкільних канікул перед бібліотечними працівниками постає нове завдання — організувати у веселій та ігровій формі пізнавальні заходи. Влітку в кожній бібліотеці реалізується власна програма літніх читань, яка передбачає проведення театралізованих і лялькових вистав, конкурсних програм, голосних читань, бібліотечного карооке, віртуальних мандрівок тощо. Для користувачів бібліотек працюють літні ігротеки, прес-бари, мультсалони, організуються книжкові перегляди та виставки. Родзинкою цього літа стали «Літературні лавочки під відкритим небом». Захід проводився на ігрових майданчиках міста, де діти ознайомлювалися з новинками літератури і періодичних видань та брали участь у різноманітних конкурсах і вікторинах, підготовлених для них бібліотекарями. Справжньою подією стало відкриття у філії № 2 літнього «Бібліовідеофестивалю», кожний тиждень якого присвячувався окремій темі і проводився для окремої вікової категорії. Наприклад: демонстрація фільмів за творами шкільної програми «Відеохрестоматія» для учнів 5–7 класів; показ мультфільмів за творами шкільної програми «Із книжки — в мультик» для 4–5 класів; перегляд для старшокласників фільмів-фентезі «Чарівний світ фентезі», а для наймолодших — мультфільмів за сюжетами літературних казок «Мультландія». Крім цього, читачі вибирали книжкові хіти літа за номінаціями: «Казковий дивосвіт», «Мільйон пригод», «Дитячі детективи», «Казкові повісті», «Світ фентезі», «Хіти шкільної програми». Незабутніми та яскравими були свята до Дня захисту дітей та конкурси малюнків на асфальті. Дуже запам'яталося всім сімейне ігрове шоу «Сімейний уїк-енд в бібліотеці», на якому дорослі поринули у безтурботний світ дитинства і змагалися та веселилися разом із дітьми.

Сьогодні педагоги, батьки, бібліотекарі з тривогою говорять про те, що діти дедалі менше читають, що престиж читання знижується, а перевага віддається іншим дозвіллевим заняттям — спілкуванню з однолітками, перегляду телепрограм, комп'ютерним іграм, прослуховуванню сучасної музики тощо. Щоб така тенденція не стала нормою життя підлітків, бібліотеки повинні заохочувати їх до участі у різноманітних клубах, об'єднаннях за інтересами, конкурсах, а також до підготовки та проведення масових заходів, стимулюючи таким чином особистісну активність дитини. Саме з цією метою на базі бібліотек Миколаївщини працюють «Тінейджер клуб»(ЦДБ), «Пан і панночка» (філія № 5), «Клуб увлекательного чтения», «Креативна мама» (філія № 10), «Бембі», «Цветик-семицветик» (філія № 6). На засіданнях цих об'єд-

нань проводяться казкові мандрівки, тренінги, літературно-рольові ігри, правові вояжі, цікаві діалоги. На зустрічах у медіа-клубі вихідного дня «Бембі» маленькі читачі знайомляться з світом тварин, рослин, тут на них завжди чекають яскраві презентації, мультикалейдоскопи та цікаві ігри. Гуртківці «Цветика-семицветика» охоче беруть участь в акціях «Нагодуйте птахів узимку», «Вирости квітку». Завдяки останній на підвіконнях бібліотеки з'явилися вирощені гуртківцями квіти. Любителі клубу «Пан і панночка» — учні 5–7 класів стали учасниками тренінгів, диспутів та вчилися висловлювати свої побажання з трибуни думок. До засідань цього клубу бібліотекарі залучили юристів, психологів, педагогів, які надають дітям консультації та поради з питань, що стосуються різних сфер життя.

Одним з найпопулярніших клубів у підлітків залишається наш «Тінейджер-клуб». У рамках його програми успішно пройшли презентація електронного ресурсу «Одвічні легенди про кохання», відеочат з херсонськими тінейджерами «Прогулянки рідним містом», науково-пізнавальна експедиція «Тваринний світ Америки», захід до Дня подяки «За що я маю бути вдячним», медіа-віртуальний вояж з елементами театралізації «Зачаровані жахи». Багато підлітків зібрала у ЦДБ презентація креатив-клубу «Стильна штучка», під час якої дівчатка поринули в світ краси, моди, стилю, запропонованого їм бібліотекарями і консультантами з іміджу. Перлиною заходу став виступ самих дівчат з цікавою вокальною програмою. В цьому клубі для юних леді відкриваються маленькі секрети краси, виховується естетичний смак, тут вони навчаються ще багато чому, що робить їх найкращими. Ще на базі центральної бібліотеки працює віртуально-літературна турагенція «Пілігрим», метою якої є накопичення знань та досвіду в галузі краєзнавства, розширення кругозору дітей, оволодіння знаннями про професію тур-оператора, віртуальні мандрівки світом та приємне спілкування в колі однолітків.

Не обмежуючись викладеним, можна впевнено сказати, що бібліотека для дітей сьогодні є культурно-інформаційним та дозвіллевим центром, місцем, куди може прийти будь-яка дитина незалежно від її матеріальних можливостей та соціального стану, де будуть задоволені її потреби у духовному та інтелектуальному розвитку, самопізнанні, самоосвіті, і де вона зможе змістовно провести дозвілля, знайти друзів і заняття за інтересом. Тому одним із наших головних завдань залишається створення найбільш оптимальних, сприятливих умов для розвитку підлітків як читачів, їхньої адаптації у соціально-культурному середовищі за допомогою книги і моделювання їхніх подальших потреб.

Лариса Митрофанова,

завідуюча бібліотекою-філією для дітей № 4 м. Миколаєва, автор проекту

«Країна Читалія»

(Спільний проект дитячої бібліотеки-філії № 4 та Миколаївської обласної державної телерадіокомпанії)

Звичайно, всі батьки мріють, щоб їхнє маля якнайшвидше навчилося грамоті і відразу почало читати книжки. Не кваптеся! Читати ваша дитина навчиться обов'язково, а ось чи полюбить вона книгу або віддасть перевагу комп'ютеру, це вже залежить від того, як і хто вчитиме її читанню.

Одного разу у мене виникла ідея, що книжки можна не лише читати, а й дивитись. І добре було б знайомити наших маленьких читачів з авторами, їхніми книжками та героями з екрану телевізора. Обласна телерадіокомпанія підтримала цю ідею. Так з'явилася нова дитяча телепередача «Країна Читалія», яка легко і природно залучила хлопчиків і дівчаток до читання, а письменники та їхні книжки стали для них добрими друзями в іграх і забавах. Ця передача якнайкраще підходить не тільки малечі, які лише починають вивчати букви, а й тим, хто вже самостійно читає свої перші книжки. Найкращий спосіб навчити малечу читати — запросити її в подорож країною Читалією, де знаходяться чарівне Лукомор'я і той самий казковий дуб з золотим ланцюгом. Там прогулюється вчений кіт, розповідає казки та співає пісні; там пустотлива насмішниця Баба Яга дивує всіх своїми пустощами; там простягається чарівний ліс та заповідник казок з його загадковими героями і, звичайно ж, наша бібліотека — головна частинка «Країни Читалії». Адже саме тут живуть книжки, з яких все й починалося.

Йшов час, наша «Країна Читалія» розширювалася, в ній з'являлися нові персонажі, які за сумісництвом працюють в дитячій бібліотеці-філії № 4. Вчене котеня Кубик (Ірина Благірева), Кошійко (Л.І. Барабаш) та Йожка (Катерина Шмалько) — саме ці бібліотекарі стали постійними учасниками майже всіх передач. А далі... далі в передачах стали з'являтися нові герої і, звичайно ж, нові актори — наші читачі, які із задоволенням перетворюються на Пеппі Довгупанчоку, Сплячу красуню, Карлсона, Червону шапочку, Вовка, Кощея та багатьох інших улюблених персонажів.

Своєрідною перевіркою якості нашої роботи стала головна подія 2009 року — участь телевізійного проекту «Країна Читалія» в XIII Міжнародному фестивалі фільмів, теле- і радіопрограм для дітей та молоді, який відбувся в серпні у м. Феодосії. Завдячуючи цьому цікавому і видовищному дійству, ми от-

римали чудову нагоду в оригінальний спосіб розповісти великій аудиторії про книгу і свою роботу, що сприяло, на нашу думку, і підвищенню іміджу дитячих бібліотек України взагалі, і посиленню їх ролі у популяризації книги та залученні дітей до читання.

Всеукраїнський (а з 2008 року — міжнародний) фестиваль «Золоте курча» вже в тринадцяте визначав найкращі фільми, теле- і радіопроекти, створені національними студіями і телерадіокомпаніями. В 2009 році професійним журі було переглянуто 56 телерадіопрограм, 2 художніх і 8 анімаційних фільмів, представлених 29 телекомпаніями і студіями. Наша «Країна Читалія» не залишила їх байдужими, і на урочистій церемонії нагородження лауреатів була відзначена дипломом лауреата, кришталевою статуєткою фестивалю і коштовним дарунком. Перемозі «Країни Читалії» присвятили свої матеріали місцеві газети «Вісник Прибужжя» та «Вечерний Николаєв», щотижнева програма обласної телекомпанії «Крапки над «і» і «Передача про передачу» — «Знайомтесь — Країна Читалія». Приємно відзначити, що відомості про нашу передачу та її позаштатних авторів — колектив дитячої бібліотеки-філії №4 були внесені до книги, яку на честь свого 50-річного ювілею видала обласна телерадіокомпанія.

Дуже важливо, що робота над проектом сприяла колективній творчості всіх співробітників бібліотеки, її читачів і партнерів. Проте найголовнішим досягненням його реалізації є те, що діти стали частіше відвідувати бібліотеку, цікавитися книжками, про які йдеться у наших передачах. І це цілком зрозуміло, адже дитина емоційніше сприймає матеріал, що супроводжується відеорядом. До того ж, записи телевізійних передач циклу «Країна Читалія» стали цінним медіаресурсом, який використовується під час проведення бібліотечних занять з дошкільнятами і молодшими школярами.

Останнім часом до бібліотеки надходять заявки від вихователів дитсадків та вчителів початкової школи на перезапис випусків передач «Країна Читалія» з метою подальшого їх використання у виховному процесі. І це ще раз підтверджує, що ми на правильному шляху і роботу в цьому напрямі потрібно продовжити. У планах на майбутнє маємо намір на базі цього проекту створити цільову комплексну програму.

Живе навколо нас краса

Яким буде майбутнє нашої планети? Що дістануть у спадок прийдешні покоління? Багато в чому це залежить від того, що наші діти знатимуть про навколишнє середовище, чи будуть вони поважати природу, відчувати себе її часткою. Ми у своїй бібліотеці вирішили навчити своїх юних читачів ставитися до Землі так, як Маленький принц Антуана де Сент-Екзюпері ставився до своєї планети.

Розпочали зі створення екологічної цільової комплексної програми для дошкільнят та учнів 1–6 класів «Живе навколо нас краса», розрахованої на три роки. Її реалізація не тільки інтегрує в собі знання з літератури, екології, етики, краєзнавства, народознавства і дозволяє розширювати світогляд читачів, вона допомагає розвивати їхній творчий потенціал, соціальні, комунікативні, інформаційні та морально-етичні компетенції. Головною метою програми є, по-перше, розвиток стійкого інтересу у дітей до читання літератури екологічної тематики, по-друге, створення комфортних умов для дозвілля та отримання різносторонньої природознавчої інформації і, що не менш важливо, виховання екологічної культури як одного з основних засобів формування особистості дитини.

Презентація програми відбулася напередодні Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища. На свято запросили наших партнерів, представників обласного телебачення, а також усіх, хто небайдужий до екологічних проблем. І були дуже раді з того, що, незважаючи на зайнятість, відгукнулися всі запрошені: актори обласного театру ляльок, працівники краєзнавчого музею, обласного еколого-натуралістичного центру, будинку природи, музичної школи № 5, наукові співробітники міського зоопарку, а також вчителі, методи дитячих садків, діти з батьками.

Де кілька слів, власне, про програму, над реалізацією якої працюють усі відділи бібліотеки. Особливе місце в ній належить масовій роботі і таким формам організації дозвілля, як: екологічні гуртки, екологічні вітальні, лялькові вистави, мультимедійні екопрезентації, віртуальні мандрівки, літературно-екологічні реклами, слайд-шоу, екомарафони, читацькі акції, фото- і відео-конкурси та ін. Так, у відділі обслуговування дошкільників та учнів 1–4 кл. розпочали свою роботу медіаклуб вихідного дня «Бембі» та дитячий ляльковий театр книги «Чарівники». Останній вже презентував свою першу постановку екологічної казки для дошкільнят «Що посієш — те й пожнеш». Для найменших читачів підготовлено цикл заходів, мета яких — в ігровій формі ознайомити малечу з тими, хто живе поруч. Як ви вже здогадалися, це наші домашні улюбленці. На учнів 3–4 класів чекають віртуальні екскурсії у чудовий світ флори та фауни (як нашого краю, так і всього світу), години здивування, екопрезентації за творчістю пись-

менників–натуралістів, майстер-класи з виготовлення поробок із природного матеріалу (за участю спеціалістів з прикладного мистецтва), різноманітні творчі конкурси, акції та багато іншого.

Екологічна мозаїка здивує учнів 5–6 кл. Для них у відділі інформаційної підтримки освіти розпочала свою роботу екологічна вітальня «В гостях у ЧБІСА». Відразу зауважимо, що ЧБІС — це логотип нашої бібліотеки і аббревіатура, яка розшифровується наступним чином: читач і бібліотека — ідеальний союз. На гостини до ЧБІСу плануємо запрошувати цікавих творчих і талановитих людей нашого міста: художників, музикознавців, флористів, письменників. Для учнів 5–6 кл. вже розпочато цикл пізнавально-розважальних заходів під назвою «Детективна екологія, або Ігровий лабіринт»; заходи в рамках екокалендаря, присвячені окремим сезонним і календарним святкам (Дню птахів, Дню тварин, Дню Землі та ін.). А для всіх, хто захоплюється квітами, доглядом за ними та розведенням, у відділі міжособистісного спілкування та абонементного книгообміну для учнів 5–6 кл. працює гурток «Цветик-Семицветик». Його члени вже встигли взяти участь у мандрівці-грі «Планетою Ботанічна», годині відвертості «Ти відповідальний за тих, кого приручив», бібліотечних акціях «Вирости квітку влітку» та «Нагодуй птахів взимку».

У рамках цільової комплексної програми відбулися літні читання «Ввійди в природу другом» — своєрідний книжковий екомарафон. Всі, хто бажав взяти в ньому участь, отримав екокарту літнього читання із наступними завданнями: прочитати за літо 5–10 книг про природу з виставки «Природа від А до Я»; виконати два творчих завдання (взяти участь у виставці саморобок з природного матеріалу «Не кажи — не вмію, а кажи — навчусь» і фото-вернісажі «Зверье мое», представивши фото зі своїм домашнім улюбленцем та оригінальний підпис до нього). Підведення підсумків відбулося на початку навчального року і стало справжнім маленьким святом як для учасників марафону, так і для їхніх батьків і гостей. До його проведення працівники відділу реклами книги та сімейного читання оформили виставку «Переможці екомарафону», де були представлені екокарти, саморобки, фото з домашніми улюбленцями та прочитані переможцями книги. Нагородження проходило за номінаціями «Містер Фото», «Фантазія і майстерність», «Ініціатива і вигадка» та ін. Всього у цьому екомарафоні взяли участь 156 учнів 1–6 кл. міста.

В.А. Сухомлинський писав: «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, фантазії і творчості». Тож варто закладати міцний фундамент дитячої любові до всього живого, і тоді це почуття неодмінно розвиватиметься. Саме на це й спрямована вся наша робота за програмою «Живе навколо нас краса».

Елемент успіху в роботі сільської бібліотеки

Сільська бібліотека була і залишається острівцем збереження національної культури, народних традицій і звичаїв, історії свого села. Вона є територією духовності і знань, помічником в освіті, професійній орієнтації, організації дозвілля. На жаль, сільський бібліотекар не може похвалитися сьогодні великим набором послуг для своїх користувачів, але багато що все-таки він здатен зробити. Все залежить від особистості фахівця, його бажання працювати творчо, змінювати роботу бібліотеки на краще, долучаючи до цього владу, спонсорів, читачів бібліотеки та мешканців села.

Саме про таку подвижницьку працю бібліотечних фахівців сільських книгозбірень свого регіону вирішила розповісти Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. А.П. Гайдара на сторінках дайджесту «Елемент успіху в роботі сільської бібліотеки». Його створено за матеріалами керівників РДБ, ЦРБ з двадцяти одного району області і проілюстровано фотографіями заходів та інтер'єрів приміщень. Презентація дайджесту під час проведення обласної творчої лабораторії «Сільська бібліотека: сучасний погляд на нові можливості розвитку» дала змогу учасникам віртуально побувати у своїх колег і ознайомитися з їхньою роботою.

Останнім часом широкого розвитку набуло бібліотечне краєзнавство, що пояснюється зростанням інтересу людей, які проживають в Україні, до історії краю, до своєї культури і культури інших народів, посиленням уваги шкіл до краєзнавчих аспектів при вивченні окремих предметів шкільної програми. Багатий краєзнавчий матеріал зібрано в Осичківській сільській бібліотеці Вільшанської районної ЦБС її завідуючою Галиною Сергіївною Криворучко. Спілкування з жителями старшого покоління і їхні розповіді про події, що відбувалися в селі наприкінці ХІХ-го та початку ХХ-го століть, наштовхнули її на створення при бібліотеці краєзнавчої кімнати. Зараз тут серед експонатів можна побачити документи про історію поселення, предмети побуту, скульптури сільського умільця В. Сокурєнка, вишиті рушники, фотознімки майже кожної родини. Рідкісні фотографії, з якими господарі не побажали розлучатись, було скопійовано. Після систематизації всіх матеріалів, світліни розмістили у тематичних папках «Дитинство села», «Шкільні роки», «Цікаві події. Цікаві люди», «Жіноцтво села», «Родини», «Екологічною стежиною — до пізнання» тощо. Інші фотоматеріали послужили основою для створення стендів «Історія села жива», «Колгоспне життя», «Розбудова села». Також у бібліотеці оформлено постійно діючу виставку творів народних умільців «У звичаях, традиціях народу ти душу України пізнаєш». Звичайно, ентузіазму бібліотекаря для здійснення такої копіткої роботи та втілення всіх задумів у життя замало. Тому не обійшлося без помічників — членів бібліотечного клубу «Краєзнавець». Саме вони зібрали цікаві матеріали, за якими було оформлено папку «Спогади моїх земляків».

«Як ти тонко відчула українську культуру

І духовність народу, що став рідним тобі назавжди.

В твоєму серці живе неповторна карельська природа,

А душа полюбила золоті українські степи».

Це уривок з вірша-присвяти вдячного користувача завідувачій бібліотекою села Троянки Голованівського району Тетяні Петрівні Чернійчук. Вона народилася у далекій Карелії, а у 1974 році приїхала до України і вже 24 роки працює у бібліотеці. Чимало зусиль Тетяна Петрівна доклала до створення своєрідного музею у читальному залі бібліотеки, де поряд з експонатами розміщено стенди з історичними творами про Україну та історію села. У сільській бібліотеці зберігаються сорок томів рукописних документів місцевого вчителя, краєзнавця Івана Володимировича Белінського. Щоб цей архів був доступним широкому колу людей, Тетяна Петрівна разом з учнями та вчителями Троянської школи почали передрукувати ці матеріали. Дуже любляють читачі започатковані нею краєзнавчі четверги, під час проведення яких хлопчики й дівчатка разом зі своїм наставником вивчають історію краю, звичаї та обряди односельчан, знайомляться з відомими земляками. На один із таких краєзнавчих четвергів завітав письменник-земляк Володимир Михайлович Гаранін, який поділився спогадами про дитинство, роки навчання в Троянській школі, читав свої твори і подарував бібліотеці більше десяти написаних ним книжок. Діти, у свою чергу, декламували улюблені вірші та байки письменника. Влітку разом із Тетяною Петрівною краєзнавчі четверги проводив художник, дизайнер за фахом Дмитро Карпюк. Зі своїми маленькими односельцями він не тільки ділився навичками малювання і виготовлення пластилінових виробів, а й демонстрував свої картини, вишивки, вироби з пластиліну, писанки. У бібліотеці неодноразово влаштовувалися його творчі виставки. Особливо запам'яталася всім тематична виставка картин «Краєвиди рідного села». Ще Тетяна Петрівна веде літописи «Історія нашого села», «Кращі трудівники Троянки», «Звичаї, традиції троянців» і оформила чудовий альбом «Таланти твої, рідна земле» з фотографіями робіт місцевого художника П.П. Гопни.

Також натхненно і цікаво, але трохи в іншому ракурсі працює бібліотекарка дитячого відділу Богданівської сільської бібліотеки Знамянського району Тетяна Василівна Гоменюк. Приділяючи у своїй роботі велике значення ознайомленню юних читачів з різними видами українського народного мистецтва, вона започаткувала проведення циклу тематичних уроків. Під час одного з них — «Хата як витвір мистецтва» — діти, знайомлячись із народними символами родинного побуту, переконалися у тому, що зібрані у мешканців села старовинні хатні речі, картини, одяг містять у собі елементи майже з усіх видів народного мистецтва. Щороку до Великодня проводиться урок народознавства «Писанкарство як вид мистецтва», під час якого Тетяна Василівна розповідає про історію, символіку і техніку розпису; діти переглядають ілюстрації, фото пи-

санок, а також малюють свої, використовуючи стародавню символіку та власну фантазію. Кращі роботи демонструються на виставці «Яечко до Христового Дня». На уроках «Скарби бабусиної скрині», «Душа моя сонцем намріяна» і «Таланти Богданівки» діти не тільки дізналися про мистецтво української вишивки, а й ознайомилися з особливостями мистецького бачення майстринь, взяли участь в огляді робіт та обговоренні сюжетів, зображених на вишивках, поділилися своїми враженнями від побаченого. Участь у таких заходах дає змогу юним читачам зробити перші кроки назустріч розкриттю власних творчих можливостей.

Чималий досвід роботи з краєзнавства мають сільські бібліотеки Кіровоградського району. В Аджамській сільській бібліотеці № 2, що була базою проведення обласної творчої лабораторії «Сільська бібліотека: сучасний погляд на нові можливості розвитку», створено народознавчий куточок, де зібрано одяг, предмети побуту і ремесел з минулщини. Масові заходи для різних категорій користувачів бібліотекарка дитячого відділу Лідія Григорівна Ярошенко проводить разом із працівником шкільної бібліотеки та вчителями. Це: уроки народознавства «Рушники, рушники, то моєї бабусі роки», «Як хліб на стіл прийшов», свято української пісні «Криниця вічної краси», уявна історична подорож вулицями села «Село, село, краса моя і сила», презентація книги Л. Куценка «Стежками хутора Надія» тощо. Усі вони доповнюються демонстрацією експонатів народознавчого куточка.

Грузьківська сільська бібліотека, де завідувачкою працює Валентина Василівна Бондаренко, є центром роботи з етнічним населенням — молдаванами. При бібліотеці діє історико-етнографічний музей села, де представлено стенди з різноманітними експонатами від часів його заснування і до наших днів, а також традиційні предмети побуту молдавського населення, особливо його вишиванки. Валентина Василівна глибоко вивчала це питання і навіть підготувала і видала збірку, присвячену вишивальниці молдавських орнаментів Марії Ботез. Юні читачі разом з бібліотекарем збирають для музею фото, друковані матеріали про рідне село і вироби народних умільців. Частим гостем читачів є ветеран Великої Вітчизняної війни М.П. Радул, який пише гарні вірші-спогади про війну і з задоволенням читає їх маленьким слухачам на зустрічах. На основі рукописів його творів, які він подарував бібліотеці, було випущено буклет «Вірші колишнього воїна».

Родзинкою Йосипівської сільської бібліотеки Новомиргородського району є народознавчий гурток «Оберіг», створений завідувачкою Тетяною Віталіївною Дорошенко. Основне його завдання полягає не лише в популяризації краєзнавчої та народознавчої літератури, а й у вихованні підрастаючого покоління на кращих прикладах історичного минулого та сьогодення рідного краю. Вагомим і цінним доповненням до краєзнавчого фонду бібліотеки стали зібрані членами гуртка розповіді старожилів про родоводи кожної сім'ї; спогади очевидців про події Великої Вітчизняної війни і голодомор; факти з історичного минулого краю; інформація про видатного бібліографа, літературознавця, шевченкознавця Федора Кузьмича Сарану, уродженця Йосипівки, автора «Шевченківського словника», а також його рукопис про історію села. Завдяки

спільним зусиллям бібліотекаря і гуртківців під українську світлицю була стилізована одна із кімнат бібліотеки, де зібрано вишиті скатертини, рушники, одяг, інші предмети побуту. Саме тут проводяться різноманітні масові заходи циклу «Вивчаємо звичаї, традиції, обряди українського народу», до кожного з яких члени гуртка готують театралізоване костюмоване дійство.

Одним із пріоритетних напрямів роботи дитячих бібліотек регіону є популяризація екологічних знань. Наприклад, у Добронадіївській бібліотеці-філії Олександрівської районної ЦБС з метою виховання у підрастаючого покоління любові та свідомого ставлення до природи вже декілька років діє «Екологічний центр», створений її працівником Людмилою Іванівною Якимчук. Свою діяльність в цьому напрямі бібліотекарка тісно пов'язує з природоохоронними органами, місцевою владою, громадськістю села. Проводиться багато різноманітних заходів: екологічні ігри, конкурси «Природа очима дітей», дні екології «Планета в небезпеці» тощо. На початку весни відбулася презентація фотовиставки «Наші улюбленці», для оформлення якої діти принесли фотографії з зображенням своїх улюблених тварин. Дуже ефективною формою роботи з розвитку екологічного світогляду дітей є екскурсії на природу. Влітку під час однієї з них — «Дивосвіт рідної природи Добронадіївки» — діти разом з бібліотекарем досліджували рослини, спостерігали за птахами та тваринами, а після її закінчення відобразили свої враження від почутого та побаченого на папері. Потім всі малюнки представили в «Екологічному центрі» у галереї творчих робіт «Перші кроки».

Як відомо, головним у роботі кожної бібліотеки було і залишається виховання у дітей любові до книги і читання. Саме для цього активно працюють за цільовою комплексною програмою «Творець людських душ» філії Онуфріївської районної ЦБС і дитячий відділ Павлівської сільської філії № 1, що знаходиться на батьківщині видатного педагога В.О. Сухомлинського. Бібліотекарка цього відділу Світлана Михайлівна Коваленко намагається через казки В.О. Сухомлинського прищепити маленьким читачам любов до книги, рідного краю, родини, природи. Для розвитку дитячого мислення і фантазії їм пропонуються екскурсії в казку «Як живуть герої казок?», брейн-ринг «До нас у гості завітала казка», гра-вікторина «Казкова мозаїка», подорож сторінками книги «Казки школи під голубим небом», гра-вікторина «Ми з казок Сухомлинського». Діти не лише читають, обговорюють казки і пробують писати самі, вони ще й «живуть» в образах казкових героїв за ширмою лялькового театру, до відновлення якого працівники бібліотеки та члени клубу «Казкарята» доклали багато зусиль. Першою виставою стала українська народна казка «Колобок», а потім були «Рукавичка», «Колосок», «Пиріг із трішки» тощо. Цікавою для дітей виявилася віртуальна мандрівка сторінками «Збірки казок учнів Павлівської ЗОШ № 1 ім. В.О. Сухомлинського». Під враженням від казок письменника маленькі користувачі разом з бібліотекарем створили казкові композиції про рідне село та його краєвиди.

Також вважає основним у своїй діяльності залучення дитини до читання, виховання любові до книги Олена Євгенівна Сатанівська — працівник дитячого відділу Підвисоцької бібліотеки-філії Новоархангельської районної

ЦБС. Юні читачі цієї бібліотеки люблять, зібравшись разом, почитати вголос улюблену казку, а потім, ставши на певний час Вовчиком, Зайчиком чи Лисичкою, інсценувати її, погратися в ігри «Метелики», «Відкрий вулика», «Уяви себе...» тощо. У бібліотеці постійно влаштовуються виставки дитячих робіт. Нещодавно відбулася виставка–вернісаж «Наші руки не знають спокою» і пройшов конкурс малюнків «Мое село — часточка моєї Батьківщини». Діти із задоволенням відгукуються на пропозиції взяти участь у конкурсах малюнків, на кращий вірш, казку чи оповідання. На виставці «Умілі руки» експонуються вироби з гіпсу, пластиліну, глини, вишивки, аплікації, м'які іграшки, створені дитячими руками. Творчі роботи дітей молодшого шкільного віку зібрано у виданій бібліотекою збірці «Джерельце», а вірші, акровірші, оповідання та етюди читачів середнього та старшого шкільного віку — у папці «Творчість юних». У бібліотеці створено банк даних обдарованих дітей, налагоджено творчу співпрацю з Будинком дитячої та юнацької творчості, сільською школою та дитячим садком.

Бібліотекарі області намагаються створити кожній дитині умови для прояву і розвитку природних здібностей. Чималу роль у цьому відіграють об'єднання за інтересами, які діють при бібліотеках. У селі Петрокорбівка Новгородківського району діти свій вільний час залюбки проводять у бібліотеці–філії, де їх привітно зустрічає її завідувача Вікторія Вікторівна Мігович. Вона завжди підкаже, яку книжку бажано почитати, і обов'язково запропонує різноманітні конкурси з виготовлення саморобок із паперу, природного матеріалу, наприклад: «Відкрий у собі талант», «Я хочу вам розповісти». Матеріалами для саморобок є пластилін, фарби, олівці, живі та сухі квіти, листя, жолуді, каштани. По закінченню роботи діти презентують свої вироби, доповнюючи розповідь віршем або піснею. Дитячі поробки прикрашають зали не лише сільської, а й районної бібліотек для дітей. Також бібліотекарка разом зі своїми читачами веде велику пошукову роботу серед старожилів села по збиранню пісень, які притаманні даній місцевості, запрошує на бібліотечні заходи бабусь, а потім всі разом співають, танцюють, декламують вірші та гумористичні твори.

Цікава і корисна робота ведеться у дитячому клубі за інтересами «Домовичок» при Любомирській сільській бібліотеці Олександрівського району. Створений він був на прохання батьків бібліотекаркою Ларисою Віталіївною Хлівіцькою. Мета клубу: розвивати у дітей творче мислення, уяву, фантазію, музичний слух; дати можливість кожній дитині відкрити для себе світ, який її цікавить, і в якому вона реалізує свої творчі здібності. У клубі є молодша група для читачів від 5 до 10 років і старша — віком від 10 до 14 років. Молодші люблять творити дива з пластиліну, тіста, глини, паперу, а старші створюють справжні шедеври: чарівні картини з ниток, вироби з бісеру, м'які іграшки. Опанували члени клубу і складний стиль квілінгу (виготовлення картинки з паперу). Дитячі вироби неодноразово демонструвалися на виставці народних майстрів Олександрівщини, у районній бібліотеці на виставці–конкурсі дитячого малюнка «Хай сонце і квіти всміхаються дітям», у районному будинку культури на виставці робіт декоративно-вжиткового мистецтва. Ці твори неодноразово відзначалися грамотами і подарун-

ками. Постійно діюча виставка дитячих виробів є і в сільській бібліотеці. Члени клубу допомагають проводити родинні свята, вечори відпочинку для місцевих жителів, саме тому за активну участь у культурному житті села спонсори подарували юним читачам бібліотеки кольоровий телевізор і DVD-програвач.

У Йосипівській сільській філії № 8 Ульянівської районної ЦБС працюють за цільовою комплексною програмою «Обдарованість», спрямованою на виявлення та розвиток інтелектуальних і творчих здібностей дітей та молоді. У рамках програми бібліотекарка філії Ірина Іванівна Лобасова створила в електронному форматі інформаційний банк даних «Творчо обдаровані діти та молодь», який вміщує короткі біографічні дані про обдарованих дітей, їхню творчість, а також фотографії окремих мистецьких робіт. Широко представлено у цьому банку даних творчість сестер Марійки і Анни Бурлак, які володіють різною технікою малювання, грають на музичних інструментах, люблять співати і танцювати, а також захоплюються вишиванням, ліпленням з пластиліну та пап'є-маше, витинанками і аплікацією, виготовленням м'яких іграшок. Малюнки цих обдарованих дівчаток часто експонувалися на шкільних, районних та обласних виставках образотворчого мистецтва і займали призові місця. Є сьогодні тут і цікава інформація про спроби пера Олі Бурдейни. У перспективі — продовження роботи з розширення цього інформаційного банку даних.

Майже кожна сільська книгозбірня має досвід проведення окремих заходів у співпраці з соціальними партнерами, які надають спонсорську підтримку. Прикладом може слугувати робота Кіровської та Веселівської сільських бібліотек Бобринецького району. В Кіровській сільській бібліотеці (бібліотекарка Любов Іванівна Петренко) успішно реалізується цільова комплексна програма «Моя сім'я, мій рід, моя Батьківщина». Передбачені в її рамках ранок «Славимо Великдень», родинне свято «Сорочка біла вишита піснями», гра–подорож «Будьмо здорові», урок гарної поведінки «Гість — радість в домі» завжди проходили за підтримки спонсорів, які виділяли кошти на придбання призів: книг, іграшок тощо. У Веселівській бібліотеці (бібліотекарка Малафей Оксана Олександрівна) стало традицією проводити святкові заходи «У моєму селі — моя доля», під час яких вшановують відомих земляків: вчителів, медичних працівників, хліборобів. Одне із свят «Вчимося читати разом» було присвячене організаторам дитячого читання. Послідовна і цілеспрямована робота обох бібліотек не пройшла повз увагу громади: Веселівській сільській бібліотеці збільшено бюджетне фінансування на передплату періодичних видань, а Кіровська отримує спонсорську підтримку.

Тісні зв'язки з громадою села, школою, дошкільним закладом, Будинком культури налагоджено Водянською сільською бібліотекою Петрівського району, яку очолює Світлана Василівна Цупренко. Світлана Василівна шанована людина на селі — на громадських засадах вона є інспектором у справах неповнолітніх і обрядовим старостою, сама пише чудові сценарії заходів, щоразу вигадуючи щось нове, щоб зробити життя односельчан цікавішим. З її ініціативи відродили гарне свято вулиці. Позитивним є те, що юні читачі бібліотеки активно допомагають у проведенні різноманітних масових заходів і з задоволенням

беруть участь у них. Дуже запам'яталася наймолодшим гра-конкурс «Співучі птахи рідного краю», у якій діти виконували ролі пташок. Звучали вірші, загадки; відбувся конкурс годівниць, за які переможці отримали нагороди. Долучилися діти і до подорожі «Тихо осінь ходить гаєм» та родинного свята — Дня матері «Рушники у мами вишиті шовками», де вшановувалася родина Кобилянських, у якій всі п'ятеро дітей гарно вишивають. Господиня влаштувала виставку вишиванок родини. Взагалі тут проводиться багато різноманітних заходів, а щороку до Між-

народного дня захисту дітей відбувається велике цікаве і веселе масове дійство «Щоб сонце світило дітям, а діти всміхались йому». Спонсорами таких свят виступають приватне сільськогосподарське підприємство «Водяньське» та фермерське господарство «Роксолана».

З огляду на викладений матеріал можна сказати, що для вирішення існуючих проблем і подальшого просування вперед кожна бібліотека регіону визначає свій шлях утвердження в його соціально-культурному просторі.

Олександра Купіна,
головний бібліотекар Львівської обласної бібліотеки для дітей
Валентина Баранюк,
провідний методист Стрийської МЦБС

«Віконце в Екосвіт»: успішні історії реалізації програми екологічного виховання читачів

Збереження навколишнього середовища в наш час рівноцінне збереженню життя на Землі. Саме тому формування екологічного світогляду стало світоглядом людства XXI століття. Невід'ємною ланкою у цьому процесі є бібліотеки, які сьогодні стали важливими центрами надання екологічної інформації та виховання екологічної культури. Серед них і центральна міська дитяча бібліотека ім. В. Стефаніка Стрийської МЦБС Львівської області, досвід якої заслуговує на увагу. Ще у 2005 році її працівниками розроблено екологічну програму, яка містила ряд підпроектів і була спрямована на популяризацію заповідних і курортних місць свого краю та розвиток екологічного туризму серед школярів. І ось вже впродовж багатьох років, реалізуючи цю програму, стрийчани успішно проводять поглиблену роботу з екологічного просвітництва серед своїх читачів.

Розпочиналося все не просто, бо, як відомо, перші кроки завжди важкі. Спершу ми проаналізували 1817 бібліотечних документів наявного фонду з екологічної тематики, а саме: навчальну, навчально-методичну, пізнавальну, художню літературу, довідники та енциклопедії, і дійшли висновку, що для надання читачам більш широкого доступу до сучасної інформації необхідно оновити фонд та значно розширити репертуар періодичних видань. Вирішувалося це питання у процесі комплектування. Заповнити існуючі інформаційні лакуни з цієї тематики документами на нетрадиційних носіях інформації: відеофільмами, слайдами, аудіозаписами нам допомогли спонсори та партнери. Така ж сама робота проводилася і у всіх філіях МЦБС. Активно розпочали пошук можливостей ефективного інформаційного забезпечення своїх користувачів за допомогою Інтернет-ресурсів.

Створена стрийчанами програма передбачала реалізацію взаємопов'язаних між собою проєктів впродовж кількох років: 2005 рік — екоосвітнього «Віконце в Екосвіт»; 2006 — природоохоронного «Мандруємо екологічною стежиною Стрийщини»; 2007 — інтелектуально-освітнього та екостабілізуючого «Рідні Карпати: радість й тривоги»; 2008 — етнотолерантного «Трембіта

запрошує у Карпати». Кожен з цих проєктів був своєрідною і ефективною сходинкою до виконання єдиної екологічної програми, мета якої — формування екологічної культури, подолання пасивності та байдужості у ставленні школярів до всього живого, розвиток особистої відповідальності дітей за стан довкілля на місцевому і регіональному рівнях. Про реалізацію кожного з проєктів можна розповідати, як окрему історію.

Історія перша «Що видно через «Віконце в Екосвіт?» — це розповідь про екоосвітній проєкт 2005 року «Віконце в Екосвіт». Розпочинаючи його, ми розуміли, яку велику роль в роботі над ним відіграє особистість бібліотекаря, його готовність працювати в нових умовах, шукати та знаходити нетрадиційні рішення та варіанти розвитку своїх бібліотек. І для того, щоб фахівці знали, що робити, для чого, а, головне, як, в ЦБС було проведено цикл тематичних семінарів «Бібліотека і формування екологічної культури читача» та консультації «Дитячі бібліотеки у формуванні екологічної культури сучасного читача», «Екокультура: ресурсне забезпечення діяльності в умовах дитячих бібліотек» і «Бібліотечні традиції та інновації в популяризації літератури екологічного спрямування». У бібліотеках розпочалася робота зі створення баз даних екологічної тематики, у ході якої активно використовувалися матеріали з професійної преси, досвід колег, а також визначалися дієві форми екологічного просвітництва.

Психологічно готовий, озброєний знаннями колектив нашої бібліотеки розумів, що не зможе обмежитися власними інформаційними ресурсами. Тому було вирішено залучити до співпраці фахівців з екологічного туризму, налагодити партнерські стосунки з представниками міськвиконкому з питань туризму та курортів, державною екологічною інспекцією управління екологічної безпеки, краєзнавчим музеєм «Верховина». І така діяльність дала результат, бо коли у 2005 році відбулася презентація програми «Віконце в Екосвіт», нашими солідними інформаційними спонсорами стали газети «Гомін волі», «Високий Замок + Стрийщина», телекомпанії «Хвилі Стрия», «Лан», «Ровесник», СШ № 7, місцеве радіомовлення. Приємним сюрпризом, особливо з огляду

на фінансову кризу, були творчі пропозиції фахівців з туризму — заслуженого вчителя України, географа, туриста Є. Сакаля, аматорів-туристів Л. Рішка, М. Ханаса. Настав час діяти.

Ознайомлювати підлітків з кращими зразками літератури екологічної тематики бібліотекарі намагалися шляхом оформлення тематичних книжкових виставок та проведення різноманітних форм масової роботи. Для читачів було влаштовано велику книжкову експозицію «Це Земля твоя і моя», виставку-рекомендацію «Природа нам, нащадкам»; проводилися своєрідні репортажі біля тематичного стелажа «Знай, люби, бережи», які націлювали учнів 5–9 класів на формування екологічного мислення. А справжньою школою екологічної етики для юних користувачів стала зустріч з представниками краєзнавчого музею «Верховина», під час якої обговорювалися гострі проблеми рідного краю.

Про те, що конфлікти з природою завжди завершуються трагедією для людства, діти переконалися на екологічному вечорі «Драма в Чорнобилі. Скривджена земля», а про страшні наслідки аварії на ЧАЕС вони ще більше дізналися під час зустрічі з ліквідаторами аварії на вечорі «Подих Чорнобильської біди на Стрийщині». Тематичні вікторини, бесіди, огляди, екоконкурси та ігри вчать дітей не тільки любити природу рідного краю, а й берегти її. Кожен з заходів залишає в дитячих душах добрі і благородні почуття. Наприклад: гра-фантазія «Бережи планету» вчила дітей правильній поведінці на природі і необхідності активного втручання при порушенні цих правил іншими; участь у днях довкілля сприяла формуванню почуття відповідальності за стан природи. Завершився проект успішно, бо його учасники зацікавилися літературою, яку їм пропонували, і почали більше читати.

Історія друга «Куди веде екологічна стежка?» — про природоохоронний проект 2006 року «Мандруємо екологічною стежкою». У ході його реалізації для кращого ознайомлення дітей з давніми природоохоронними традиціями Стрийщини було підготовлено дайджест «Збережемо природу Стрийщини», який поповнив фонд документів природоохоронної тематики. Відчуті дітям особисту відповідальність за стан рідної природи, замислитися над тим, що корисного можна зробити кожному для її збереження, спонукати до активних дій у цьому напрямі допомогли такі заходи, як: виставка-попередження «Пізнай і врятуй свій край», екологічні хвилини «Світ у краплі води», «Цілющі скарби мого краю», «Чим дихаємо?».

На збереження і захист природи рідного краю було спрямоване проведення міських екологічних акцій на кшталт «Первоцвіт», «Опале листя», «Ялинка», і не дивно, що учасники проекту — читачі бібліотеки охоче брали участь у них. У бібліотеці для дітей були підготовлені тематичні перегляди літератури «Збережи первоцвіт», «Замість ялинки — букет» тощо. А яким здивуванням і відкриттям навіть для тих дітей, хто багато подорожував з батьками, багато бачив, стало проведення еколого-пізнавальної години «Ботанічні пам'ятки рідного міста» та екологічного конкурсу «Екзотика нашого

міста». Багато з них зрозуміли, як мало вони знають про свій улюблений рідний край.

Цікавою формою роботи виявилася так звана екологічна стежка, запозичена бібліотекарями з туристичної галузі, якій притаманний принцип: дивлюсь — слухаю — пізнаю. Організуючи зі своїми читачами екозаходи «Мандруючи вулицями і скверами Стрия», «Рости, дубоньку, на славу» (екскурсія до дубу Івана Франка), «Відома і невідома природа Стрийщини», бібліотекарі водили дітей, як справжнісіньких туристів, історичними місцями. Практика показала, що така форма природоохоронної просвіти, як екологічна стежка є надзвичайно ефективною, насамперед, завдяки її неформальності. Проводити цей захід бажано в тісному контакті з партнерами: науковцями, представниками громадських екологічних організацій тощо. Вдалим прикладом такої співпраці можна назвати екостежку «За дивовижними загадками флори і фауни рідного краю», яка відбулася у природничому відділі краєзнавчого музею «Верховина». Завершенням другого проекту програми стало проведення діалогів з читачами «Людина і природа: гармонія чи трагедія?», «Природа: що залишимо нащадкам?», які орієнтували їх на позитивне ставлення до навколишнього середовища і прищеплювали любов до рідної природи.

Історія третя «Мандруємо і дивуємося» знайомить з інтелектуально-освітнім та екостабілізуючим проектом «Рідні Карпати: радощі й тривоги» 2007 року, який був спрямований на масову екологічну освіту та екологічне виховання і став наступною сторінкою успішної реалізації екопрограми. На той час фонд бібліотеки вже значно поповнився новими тематичними виданнями, які були презентовані читачам на інформаційній виставці «Карпати: джерело життя і краси». Природа Карпат багата історичними пам'ятками, рідкісними видами тварин, птахів, знаменита своїми печерами і водоспадами. Тому не дивно, що жвавий інтерес читачів викликали бібліографічний огляд «Карпатські Бескиди очима допитливих» та тематичні бесіди «По місцях заповідної краси» і «Чаруюча природа Карпат». Питанням охорони природи був присвячений цикл незабутніх заочних мандрівок в українські Карпати за маршрутами «Довбуш і опришки», «До печер у скелях Довбуша», «До Синевирського озера», якими читачі «мандрували» разом з бібліотекарями та працівниками краєзнавчого музею. Популярністю користувалися і голосні читання легенд та переказів «Як виникли Карпати», «Говерла», «Печери опришків», інформаційний екодайджест «Туристичний маршрут Карпатським заповідником» тощо. Всі ці заходи стимулювали інтерес підлітків до самостійного пошуку відповідної інформації, спонукали до самоосвіти. Цікавими для них були діалоги про цілющі скарби Землі зі стрийським географом-краєзнавцем, заслуженим вчителем України Є. Сакаєм. Із нетерпінням діти чекали чергової «мандрівки» еколога-пізнавальними стежками «Сколівські Бескиди» та «Бучини» до Національного природничого парку в долину річки Кам'янки, під час якої вони не просто «мандрували», а одночасно оволодівали азами ландшафтно-екологічного

туризму. Ці надзвичайно цікаві, професійно підготовлені, розроблені фахівцями екотури допомагали дітям визначити місце людини у природному середовищі, посилювали їхню допитливість. У день інформації «Радощі і тривоги чарівних Карпат» діти отримали можливість поспілкуватися з запрошеним на захід працівником краєзнавчого музею «Верховина» І. Лазурко, ознайомитися з книгами і матеріалами періодичної преси, представленими на тематичних полицях «Гори кличуть» та «Зелений атлас Карпат», а ще з виставкою малюнків і саморобок своїх ровесників, виготовлених з природних матеріалів. Враховуючи, що домінантою підліткового віку є спілкування, бібліотекарі активно використовували діалогові форми роботи з книгою: диспути, обговорення. Надзвичайно цікавим дітям виявився літературно-пізнавальний круїз за твором Ж. Верна «Замок у Карпатах».

Хочеться зазначити, що саме жвавий інтерес дітей до природи рідного краю став одним із важливих мотиваційних чинників, що сприяв успішній реалізації проекту «Рідні Карпати: радощі й тривоги». Всі заходи, передбачені цим проектом, не тільки заохочували юних стрийчан до збереження довкілля, а й викликали у дітей бажання передавати набуті знання одноліткам, вчили формувати свою екологічно свідому позицію до заповідних місць Карпат і відстоювати її.

Історія четверта — «Дізнаємося і пізнаємо» — розповідає про екологічний проект 2008 року «Трембіта запрошує в Карпати». І це не випадково, бо 2008 рік в Україні було оголошено Роком туризму і курортів, і саме він став заключним акордом нашої програми. У бібліотеці розпочалася реалізація останнього проекту — «Трембіта запрошує в Карпати», партнерами якого виступили краєзнавчий музей «Верховина», працівники Стрийського міськвиконкому з питань туризму та курортів, аматори-туристи Є. Сакаль, Л. Рішко, М. Ханас. Одним з програмних завдань був пошук, обробка та оперативне донесення до читачів інформації екологічного змісту. Наслідком проведеної роботи стало створення папок-досьє та краєзнавчо-туристичної теки Карпат, в яких був зібраний матеріал за темами «Письменники про Карпати», «Заповідники. Природні парки», «Туризм та курорти Карпат».

І знову збиралися читачі на екоінформхвилинки, пізнавальні екобесіди, слайдмандрівки рідними Карпатами. А скільки бажаних було взяти участь у віртуальній подорожі екотурпоїздом «стежиною в гори, в сині простори йдемо у ліси і бори!» І хоча маршрутів було аж 4: до фортеці Тустань, на гори Маківку та Захара Беркута, до водоспадів, не заблукав ніхто, адже план кожного маршруту складався його учасниками. Діти із задоволенням дізнавалися з книг про свої маршрути, розповідали друзям, слухали живий звук трембіти — символу Карпат, фольклорні пісні, в яких оспівувалася краса цих гір.

Спроба резюме. Екологічна програма успішно завершилася. Крок за кроком, 4 роки поспіль бібліотекарі разом із партнерами намагалися наполегливо і цілеспрямовано

формувати екосвідомість юних стрийчан, які за цей час отримали максимум знань і моральні орієнтири у ставленні до природи. У ході реалізації цієї програми колектив бібліотеки заявив про себе як творча, активно діюча установа, що привернуло увагу до діяльності бібліотеки органів місцевої влади, громадських організацій і городян. Саме тому позитивними результатами проекту ми вважаємо:

- залучення до реалізації проекту фахівців-екологів, що дозволило ширше продемонструвати можливості бібліотеки як території спілкування, місця цікавих зустрічей;
- кількісні та якісні зміни у фонді та репертуарі періодичних видань екологічної тематики, а також збільшення кількості читачів, небайдужих до екологічних проблем;
- створення активу з дітей — учасників програми та виявлення волонтерів, які не лише самі брали участь у вуличних екологічних акціях, а й залучали до них своїх друзів;
- можливість колективу бібліотеки системно працювати над реалізацією поставлених завдань завдяки переходу від звичайного планування до створення перспективних комплексних програм;
- ефективне формування у дітей нашого міста стійких навичок екозберігаючої поведінки, дбайливого ставлення до природи та активної громадської екологічної позиції;
- запровадження в практику масової роботи нових форм, які дають не тільки систему теоретичних знань, а й знайомлять з основами практичних навичок.

Підводячи підсумок, хочу навести давній вислів про те, що молода людина — це не посудина, яку потрібно заповнити, а смолоскип, який потрібно запалити. Вважаю, що колективу міської бібліотеки для дітей Стрия це вдалося зробити.

Наші поради тим, кого зацікавив описаний досвід. Екотуризм сьогодні набирає оберти. З огляду на наявні поклади мінеральних вод і грязей, сприятливі кліматичні умови, а також неабияку історико-культурну спадщину нашого краю, пропонуємо більш поглиблено попрацювати над створенням і популяризацією системи екотуризму, особливо бібліотекам гірських районів. У карпатському краї доволі екзотики, яка може зацікавити не лише іноземців, але й співвітчизників. Адже далеко не кожний бачив чудові народні обряди, спостерігав таїнство народження гуцульських ліжників чи навіть вистругування сопілки. Отож, етнографічний туризм має великі можливості і перспективи, допомагає у справі виховання шанобливого ставлення до місцевих традицій, звичаїв, обрядів, свят, пісень, ігор і розваг. Діяльність у цьому напрямі дає змогу нам, бібліотекарям, проводити ще й ефективну профорієнтаційну роботу, у процесі якої діти більше дізнаються про професію у сфері екотуризму.

Тож радимо бібліотекарям ширше використовувати наявні у фондах краєзнавчі матеріали, передавати свої знання дітям, організовуючи так звані «книжкові маршрути» і заочні екскурсії. Успіхів вам, шановні колеги!

Віра Вересоцька,
заступник директора
Тамара Ключ,

завідуюча відділом методології бібліотечної роботи з дітьми
Чернігівської обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського

Права людини починаються з прав дитини

Конвенція ООН про права дитини, яку було прийнято 20 років тому, — широко визнаний міжнародний документ з прав людини. З вересня 1991 року цей надзвичайно важливий міжнародний акт є частиною українського законодавства. Його базові принципи — захист дитини від дискримінації в будь-яких формах, максимальне сприяння інтересам дитини, захист права на виховання в сім'ї, права бути почутим, права мати свою думку — утверджуються як принципи державної політики України. Визначаючи сьогодні основні проблеми захисту прав дітей та обговорюючи ефективні шляхи їх вирішення, ми, дорослі, повинні відповісти собі на такі запитання: «Які ж реальні права є у наших дітей?», «Хто їх захищає?», «Хто порушує?», «А чи добре знають про свої права самі діти та їхні батьки?», «Чи завжди у нас, дорослих, вистачає сил, розуму, а іноді й мужності, щоб визнати факти порушення прав дитини нами, дорослими?» і «Чим може допомогти у цих питаннях нашим користувачам і дорослим, які опікуються дітьми, дитяча бібліотека?». А можливостей у такого соціального інституту, як бібліотека, є немало.

Слід зазначити, що дитячі бібліотеки Чернігівщини вже багато років здійснюють правове виховання юних читачів, і у них вже сформувалися певний досвід і власні традиції. Понад 5 років на базі Козелецької районної дитячої бібліотеки успішно працює обласний центр правового виховання дітей і підлітків. Для удосконалення своєї роботи у даному напрямі, визначення існуючих сьогодні проблем захисту дітей і пошуку шляхів їх вирішення Чернігівська ОДБ ім. М. Островського спільно з дитячими бібліотеками області напередодні відзначення 20-річчя з дня Конвенції провела локальне соціологічне дослідження «Права людини починаються з прав дитини», яке пройшло досить активно. До бібліотеки від батьків та дітей надійшло майже 700 анкет. Дітям було запропоновано такі запитання: 1. Чи читав ти Конвенцію про права дитини? Якщо так, то хто тобі її порекомендував? (бібліотекар, батьки, друзі, вчителі). 2. Чи все тобі було зрозуміло? Якщо ні, то щоб ти хотів запитати в учителів, бібліотекарів, батьків, друзів? 3. Як ти вважаєш, чи не порушуються твої права, передбачені Конвенцією, в школі, вдома, в бібліотеці? Якщо були порушені, то хто тебе захистив? 4. Чи бачив ти в бібліотеці, яку відвідуєш, книжкову виставку, полицку, присвячені правам дитини? 5. Чи брав ти участь у заходах (в школі, бібліотеці), присвячених правам дитини? Що в них тобі сподобалось? 6. Про які права, не включені до Конвенції, ти мрієш? Батьки ж мали відповісти на такі: 1. Чи цікавить Вас проблема прав дитини? Що Ви знаєте про

права дитини, чи читали Ви щось з цього питання? 2. Чи знайомі Ви з основними положеннями головного документа ООН, який захищає права Вашої дитини, — Конвенції про права дитини? 3. Як Вам здається, чи не порушуєте Ви іноді права своїх дітей, зокрема: а) коли говорите своїй дитині: «Ти ще маленький (ка), нікого не розумієш»? б) чи мали місце випадки, коли Ви забороняли своїй дитині дружити з деякими однолітками?, в) чи радились Ви зі своєю дитиною, коли хотіли записати її до певного гуртка, студії, школи? 4. Чи вважаєте Ви, що права Вашої дитини потребують захисту? Якщо так, то які саме і від кого? Чи виникали такі ситуації, і чи звертались Ви за допомогою? 5. Що б Ви запропонували зробити в бібліотеці для популяризації прав дитини серед батьків (організувати книжкову виставку, ознайомити Вас з Конвенцією про права дитини, запропонувати зустрітися з компетентними людьми)? 6. Чи вважаєте Ви, що бібліотека разом з батьками допоможе дітям дізнатися про їхні права і відстоювати їх разом з Вами?

Аналіз відповідей навів нас на сумні роздуми, бо виявилось, що більше 50 % і батьків, і дітей практично не обізнані з Конвенцією про права дитини. І об'єктивні причини для цього, на нашу думку, є: по-перше, дуже обмежена кількість її екземплярів; по-друге, зміст не адаптовано до дитячого читання, і, по-третє, практично відсутня література, що коментує положення Конвенції. Є, на наш погляд, одна вдала спроба популяризації цього важливого документа, адресована саме дітям. Це публікація у 1996 році Рейнхарда Юнга «Дети имеют права» в журналі «Школьная роман-газета» (переклад з німецької А. Лебедева), де доступно, з гумором, а іноді з іронією автор коментує всі статті Конвенції. На жаль, до цього часу відповідного вітчизняного прикладу немає, або ми просто про нього не знаємо.

За підсумками дослідження під час чергового заняття обласної школи керівника на базі Щорської районної дитячої бібліотеки було проведено заняття «Сучасна дитяча бібліотека і забезпечення прав та інтересів дітей: можливості, перспективи, партнерство», під час якого обговорювалися не тільки пропозиції щодо покращення роботи в цьому напрямі, а й практичні домашні завдання. Дитячу бібліотеку Щорської ЦБС ми презентували як соціальний інститут, гаранта реалізації прав юних громадян на вільний доступ до інформації, складову комплексу соціальної підтримки та реабілітації дітей з обмеженими можливостями, адже саме в цій бібліотеці багато років успішно працює клуб за інтересами для дітей-інвалідів «Ми — разом». Заступники директорів ЦБС з питань обслуговування дітей та інші учасники цього заняття прослухали консультацію

«Правова освіта та виховання дітей і підлітків — один з напрямів діяльності дитячих бібліотек області» завідуючої відділом обслуговування учнів 5-9 класів обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського Г.М. Вечерської та обмінялися цікавим досвідом. Значний інтерес викликав досвід колег з Козелецької районної дитячої бібліотеки, яка вже декілька років є обласним центром правового виховання дітей.

Відбулося і підведення підсумків обласного конкурсу сценаріїв дитячих і сільських бібліотек області, який з обкомом профспілок працівників культури організувала обласна дитяча бібліотека. До журі надійшло чимало цікавих творчих робіт з правового, екологічного виховання дітей і підлітків та краєзнавства. Як результат, трьох переможців відзначено почесними грамотами управління культури і туризму облдержадміністрації та грошовими преміями від обкому профспілок, вручено дві заохочувальні премії, а всі інші учасники за активну участь отримали подяки від обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського. Також вирішили, що найкращі сценарії будуть надруковані і розповсюджені серед дитячих і сільських бібліотек Чернігівщини для ефективного впровадження в практичну роботу.

Ганна Вакуленко,
заступник директора ЦБС для дітей м. Маріуполь

Авторська програма як засіб виховання культури читання, любові до книги та духовного розвитку дітей

Одна з проблем сьогодення — це дитяче читання в умовах нових інформаційних технологій. На жаль, читання художньої літератури поступово займає другорядне місце у житті більшості дітей. Криза дитячого читання полягає в тому, що у дітей не розвинутий або втрачений інтерес до книги.

Сьогодні великі зусилля на підтримку читання докладають у Великобританії, Німеччині, Росії, США, Швеції. Схвалено Концепцію державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року і в Україні. Фахівці стверджують, що особливість спеціалізованих дитячих бібліотек нашої країни полягає в тому, що вони являють собою своєрідні інститути дитинства та опікуються всіма його важливими сферами і, в першу чергу, дитячим читанням. Приваблюючи маленьку людину до книги, бібліотека не тільки відкриває шлях до одного з найважливіших джерел інформації, вона робить більше — захищає душу, розвиває розум, спонукає до самопізнання, сприяє творчій самореалізації особистості.

Вже три роки поспіль центральна бібліотека ім. М. Горького Маріупольської МЦБС для дітей працює згідно з цільовою програмою «Ростим талантливого читателя» (автор — заст. директора ЦБС для дітей Г.І. Вакуленко), яка в обласному конкурсі «Крок у третє тисячоліття» зайняла перше місце. Реалізація цієї програми передбачає не тільки формування і розвиток інтересу до книги у дітей від 0 до 10 років, але й активну участь у вихованні культури читання маленьких читачів їхніх

Обласна школа керівника є досить ефективною формою роботи, яка суттєво сприяє підвищенню кваліфікації працівників дитячих бібліотек області та дає можливість кожному вдосконалювати свій фаховий рівень і збагачувати духовний потенціал. Цього року учасники заняття в м. Щорс мали можливість не лише поспілкуватися, повчитися, вони ще відвідали музей легендарного земляка Миколи Щорса і зустрілися з місцевою поеткою і композиторкою, послухали її вірші, пісні про кохання, дружбу та рідний край.

Активну участь у роботі школи взяли начальник управління культури Щорської державної адміністрації і заступник голови Щорської адміністрації з гуманітарних питань, а працівники служби у справах дітей Чернігівської облдержадміністрації для підготовки і проведення цього заходу надали багатий фактичний матеріал. Мабуть, тому всі учасники цієї корисної актуальної зустрічі дійшли висновку, який можна сформулювати так: тільки спільними зусиллями дитячих бібліотек, органів освіти, служб у справах дітей нашого регіону і, безумовно, батьків можна навчитися по-справжньому захищати права наших дітей.

батьків, яких ми намагаємося зробити повноправними учасниками цього процесу. Адже гарна, добра книга збагачує душу дитини, розвиває її інтелект, а спільне читання у колі сім'ї сприяє духовному зближенню батьків і дітей.

Наша програма складається з чотирьох модулів. Перший — «Родителям о детском чтении» — передбачає спільну роботу дитячої бібліотеки з жіночою консультацією та дитячою поліклінікою і охоплює дітей віком від 0 до 1 року. Другий — «Малыш, книга и библиотека» — розрахований на дітей віком від 1 до 3 років. Третій — «Наши маленькие читатели» — базується на спільній роботі з дитячими садками та школою раннього розвитку і охоплює дошкільнят від 3 до 6 років. Четвертий — «Радостное чтение» — передбачає співпрацю із загальноосвітніми школами і охоплює учнів початкових класів. У програмі визначено умови творчого розвитку дітей, розроблено завдання, ігри, вікторини, тренінги, спрямовані на активізацію процесу творчості, який є продуктом читання і знаходить своє відображення у різноманітних видах дитячої творчості: малюнках, піктограмах, міні-спектаклях, поробках тощо.

Для більш ефективної роботи з реалізації програми з провідних фахівців центральної дитячої бібліотеки створено організаційну групу, на засіданні якої вирішили особливу увагу приділити комплектуванню фонду. Для батьків передплатили журнали «Мой кроха и я», «Мир семьи», «Мама и я», «Мой ребёнок», «Для будущих мам», «Семейное чтение», які одразу стали популярними серед них, а для маленьких читачів надходять цікаві жур-

нали видавничого дому «Карапуз»: «Погремушка», «Воробышек», «Для самых-самых маленьких», а також «Читайка», «Ух, малыш», «Познайка» та ін. Бібліотечний фонд поповнився серіями книжок «Универсальная энциклопедия», «Дрофа родителям», «Академия дошкольного развития», «Детскому психологу», «Первые шаги». Для зручності і комфортності наших маленьких і дорослих читачів у бібліотеці створено своєрідні психологічні зони. До однієї з таких зон належить куточок для батьків у читальному залі, який запрошує їх до участі у програмі, і в якому розташовано книжкові виставки «Я і крихітка моя» з розділами: «Ваш малюк від А до Я», «Я стану мамою», «Зростаємо здоровими», «Вчимося говорити і думати», «Ми йдемо до школи», а також «Книжкова шафа дитинства» з розділами «Джерельце дитячого фольклору», «Література з пелюшок», «Класика: розглядаємо, слухаємо та читаємо», «Ми вміємо читати». Обидві виставки користуються великою популярністю серед наших дорослих читачів — організаторів дитячого читання.

На наше запрошення до участі у програмі з розумінням і бажанням віднеслася завідувача жіночою консультацією В.А. Орлова, яку ми залучили до співпраці над модулем «Родителям о детском чтении». У приміщенні жіночої консультації на видному місці нами розміщено кольоровий стенд «Приходите в детскую библиотеку», а у кабінеті психологічного розвантаження вагітних жінок проводяться бесіди з циклу «Ты ещё не родился». Бібліотекарі ознайомлюють майбутніх мам з цікавими матеріалами з журналів «Мой кроха и я», «Мой ребёнок», «Для будущих мам» та ін., а також розповідають про пренатальну педагогіку і, безумовно, про дитячу бібліотеку та програму «Растим талантливого читателя». Обов'язково даруємо нашу продукцію: візитні картки, рекламні закладки, інформаційні ановані списки «Нескончаемый разговор, или Как родит гения», «Развивашки для малышей», рекомендаційні списки «Развиваем речь, или Скажи-ка, кроха», «Татко, мама, я — читачів сім'я», пам'ятку «Как вырастить читателя».

Багато і плідно ми працюємо за модулем «Радостное чтение», що допомагає забезпечувати розвиток дітей в атмосфері «радісного читання» на фоні позитивного ставлення до читання та впливу хорошої книги на дитину, перетворити читання у задоволення, зробити книгу жаданою і необхідною з самого дитинства. Методичне забезпечення цього модуля було розроблене працівниками відділу маркетингу, інновацій та методичної роботи (завідувача Н.М. Тюхай). Разом зі своїми працівниками вона бере активну участь у роботі над втіленням у життя основних завдань програми (фахівці цього відділу входять до організаційної групи). Впродовж вже 3-х років послідовна і планомірна робота ведеться бібліотекарями разом з вчителькою початкових класів Людмилою Юрївною Довгих ЗОШ № 7 з її учнями. Вибір цього класу був не випадковим, бо для нас дуже важливе значення мала особистість вчителя, його зацікавленість в подальшому розвитку пізнавальних інтересів і здібностей своїх учнів, їхньому духовному становленні. Заняття з дітьми, яким обов'язково задавалося домашнє завдання, проводилися по 45 хвилин 1–2 рази на місяць. Велика роль від-

водилася батькам, які повинні були зацікавлено і ненав'язливо звертати увагу на читання дітей та допомагати їм у виконанні домашніх завдань. На заняттях у бібліотеці використовувалися різні засоби інтелектуального тренінгу: голосні читання, переказ уривків з тексту, відповіді на запитання. Дітям також пропонували придумати закінчення окремого фрагмента тексту або оповідання за певним малюнком, уникаючи простого переказу того, що на ньому зображено, або ж придумати оповідання про життєві особисті ситуації чи події одного дня, наприклад: про похід у ліс, у гості, про прогулянку до парку, відпочинок на дачі, у бабусі тощо. Серед спеціальних засобів інтелектуального тренінгу був виділений один, дуже популярний серед дітей будь-якого віку — складання піктографічних образів. З точки зору мислення він пов'язаний з такими операціями, як осмислювання поняття та його наочне відображення при умові використання мінімуму зображувальних матеріалів. Перед кожним заняттям ми обов'язково оформлювали виставки робіт наших маленьких читачів: малюнків, піктограм, іграшок. Якщо домашнє завдання було пов'язане з вигаданням продовження оповідання чи казки, то наступне завдання розпочиналося з виступів дітей з їхніми творчими напрацюваннями. Дуже часто на заняттях ми читаємо і обговорюємо з дітьми книжки, які є класикою дитячої літератури, зокрема, такі: Р. Киплинг «Как было написано первое письмо», В. Драгунский «Друг детства», «Тайное становится явным», В. Осеев «Синие листья», «Сыновья», Ш. Перро «Попелюшка», Г.Х. Андерсен «Свинопас». Глибина почуттів маленьких сердець зворушує! Так, під час обговорення казки Ш. Перро «Попелюшка» дітям задали домашнє завдання: разом з батьками прочитати ще раз казку і написати хоча б дуже коротенького листа одному з її героїв. Скільки любові, співчуття, мудрості, розуміння та душевної краси ми побачили в наших дітях! Наведемо декілька уривків з цих листів, і ви самі переконаєтеся у цьому: «Мачеха, не ругай больше Золушку!» (мачусі); «Помогай, пожалуйста, Золушке в трудную минуту. И, пожалуйста, позаботься, чтобы у них с Принцем всё было хорошо. До свиданья, Волшебница» (тіточці феї); «Не обижай и защищай Золушку!» (Принцу); «Мыши, вам, наверное, трудно было быть конями?» (мишам). Особливо вражає лист до мишей, з якого стає зрозумілим, що наші діти надто чутливі до слова і дуже уважні до художніх деталей, що вони іноді реагують на такі психологічні тонкощі, які дорослі й не помічають. Це переконує нас у тому, що книга допомагає виявляти ставлення дитини до навколишнього світу, до близьких і незнайомих людей, навчає їх мови емоцій та почуттів: жалю, милосердя, співпереживання. Розповідаючи нашим маленьким читачам про добрі та погані вчинки, навчаючи їх аналізувати і оцінювати, ми завжди думаємо про те, щоб наші зустрічі–заняття принесли кожному з них задоволення, радість і спонукали до читання.

Для того щоб зрозуміти, наскільки ефективною є наша робота, було вирішено провести дослідження читачьких інтересів та переваг «Ми читали, ми читали...». Перш за все, нам хотілося з'ясувати ставлення дітей до читання, і ми склали міні-анкету з такими запитаннями:

1. Коли тобі кажуть: «Почитай!», який у тебе вираз обличчя? 2. Чим ти любиш займатися? 3. Які з прочитаних книг у бібліотеці тобі найбільше сподобались? Проаналізувавши відповіді, ми зрозуміли, що цій групі дітей характерний достатньо високий інтерес до читання: 56% респондентів назвали читання своїм улюбленим заняттям; 84% відповіли, що після прохання почитати починають читання у гарному настрої, а 16% ставляться до цього прохання занадто серйозно. Також ми побачили, яку високу оцінку дали діти усім прочитаним згідно з програмою книгам. А ще зрозуміли, що це «покоління без героїв» обирає собі у герої веселих, чуйних, добрих хлопчиків і дівчаток, вірних друзів, розумних, допитливих і тих, кому подобається приносити задоволення іншим людям, виконувати їхні заповітні бажання.

Наступним етапом реалізації нашого проекту стала спроба використати читання художньої літератури як школу становлення особистості, формування поглядів на життя і виховання почуттів. Розроблений відділом маркетингу, інновацій та методичної роботи блок «Здоров'я, это я!» надавав можливість поглибити пізнання світу дитиною та сприяти розвитку її інтелектуальної і творчої свободи. Як приклад, можна навести процес опрацювання теми «Співпереживання, готовність прийти на допомогу» на основі сюжету книги В. Осеева «Синие листья». Перед бібліотекарем стояло завдання: сприяти формуванню лексичної компетентності дітей та спонукати їх до співпереживання і готовності допомагати у важку хвилину. Для досягнення мети було використано такі форми роботи: 1. Попередня бесіда. Бібліотекар біля листа ватману з зображенням дерева з синім листям задає дітям орієнтовні запитання: «Що ви бачите незвичайного?», «Як ви думаєте, чому на дереві синє листя?», «Чому синя трава на землі?». 2. Голосне читання оповідання. Діти після прослуховування твору відповідають на запитання: «Що відчувала Олена?», «Що відчуваєте ви?», «Чи сподобалася вам кінцівка оповідання і чому?». 3. Асоціативний куш. Дітям пропонується пригадати випадки з свого життя і відповісти на такі запитання: «Діти! А вам доводилось надавати допомогу іншим людям? Кому?», «Що ви знаєте про допомогу? Яка вона для людини?», «Чи потребуємо ми плату за допомогу?», «А яка ще буває допомога?», «Чи важливо отримати допомогу своєчасно?», «А це яка допомога?». (Всі відповіді записуються у вигляді своєї діаграми). 4. Ілюстрування. Запитавши дітей, що б вони змінили в оповіданні, пропонуємо переодягти дерево! Для виконання цієї роботи діти, працюючи у парах, малюють зелене листя, вирізають його і підходячи до намальованого дерева, приклеюють. Дуже приємно було спостерігати за дітьми, коли після обговорення вони із захопленням малювали та радісно ділилися олівцями і фломастерами. «Кому потрібен зелений?», — лунав дзвінкий голос. А як старанно вони клеїли зелене листя на дерево, як ретельно слідкували, щоб бодай не залишилося ні одного синього! Їхні маленькі серця не бажали сприймати дисгармонію.

Розповісти та поміркувати разом про красу навколишнього середовища, відчути гармонію людських стосунків і самого себе у цій гармонії допомогли вірші

А. Барто на цю тему, особливо вірш «Я люблю ходити вдвоєм». На початку заняття ми з'ясовували з дітьми, що ж можна робити разом, і за їхніми відповідями вибудували асоціативний куш. Група працювала дуже активно, відповіді були різносторонні, тож куш вийшов великий та красивий. І виявилось, що разом добре грати, ходити у походи, танцювати, співати, наряджати ялинку, гуляти, відзначати дні народження, читати (приємно відмітити, що читати разом подобається багатьом дітям), ходити у кіно, мандрувати, малювати, займатися спортом, розмовляти, а також пити чай! Прослухавши вірші Агнії Барто і відповівши на запитання (стратегія «Реакція слухача»), діти зрозуміли, що для того, щоб поділитися дощем, веселкою, співом птахів, чудовим теплим ранком, треба обов'язково розказати про це своїм друзям або просто все це намалювати і подарувати малюнок мамі, другу, вчителю. Завершилося це заняття грою—естафетою добрих слів «Поділись словом». Діти стали у коло і, дивлячись одне одному в очі, передавали червоне сердечко, кажучи при цьому добрі, приємні слова. Було дуже зворушливо спостерігати, з яким хвилюванням кожен чекав, що скажуть йому, як напружувалися їхні обличчя, і якими вони ставали радісними, коли, наприклад, дівчинка чула, що вона гарна, а хлопчик — що він розумний. Хтось дізнався про себе, що багато знає, добре малює, гарно пише у зошиті, що він добрий... Як і більшість занять блоку, це закінчилося на позитивній ноті. Діти, вчителька і бібліотекар розходилися усміхненими.

Програма курсу на 2009–2010 навчальний рік має назву «Здоров'я, мир!» і буде торкатися таких тем, як: «Любовь. Доброта. Добрые отношения в семье», «Милосердие. Путь к милосердию», «Честь. Честное слово», «Мы все разные. Толерантность. Толерантное отношение друг к другу» та інших. Для ефективного засвоєння і кращого розуміння читачами запланованого матеріалу будемо і надалі проводити з ними інтелектуальні та етичні тренінги, робити смислові аналізи, застосовувати спосіб мовного вираження образів — розповідь за аналогією.

Нам дуже подобається працювати за модулем «Радостное чтение», сама назва якого чітко визначає сутність результату, який прагнемо отримати. Зазвичай на кінець року ми проводимо батьківські збори по підведенню підсумків роботи за програмою, розповідаємо про досягнуті їхніми дітьми успіхи, висловлюємо дорослим подяку за активну участь у реалізації проекту. Про кожну дитину говоримо хороші, теплі слова і бачимо щасливі обличчя батьків, коли їхня дитина отримує подяку від бібліотекаря. А ще до цієї події випускаємо газету «Радостное чтение», складаємо рекомендаційний список літератури «Читаем мы о лете и обо всём на свете», знайомимо батьків з результатами досліджень читацьких переваг та інтересів. Звертаючись до них, ми наголошуємо на тому, що сьогодні читати разом з дітьми, разом з ними обговорювати прочитане і співпереживати є важливою і дуже корисною справою, бо їхні діти назавжди збережуть спогади про години спільного читання та задушевні бесіди, і саме з дітей, які виростають у таких сім'ях, будуть люди!

Відродити історичні традиції сімейного читання в Україні

Людина починається з родини. Тут формуються її характер, смаки, світогляд. Українська родина є органічною частиною нації і першоджерелом духовного становлення громадянина. Головні природні вихователі дитини — її батьки. Хто з батьків не хоче бачити свою дитину розумною та вихованою? Вони докладають для цього чимало зусиль, проте не завжди шлях формування особистості дитини долається без перешкод унаслідок недостатніх психолого-педагогічних знань, необізнаності батьків із сучасними проблемами розвитку та виховання дітей. Турбота переважно про матеріальне забезпечення, а не про духовно-моральне становлення дитини дає свої гіркі плоди. З прикрістю доводиться констатувати, що сьогодні не всі батьки можуть самостійно спрямувати у правильне русло виховання своєї дитини. Як же «повернути» більшість батьків до дітей? Як викликати бажання більше спілкуватися з малюками?

Хочу зацитувати спогади двох непересічних постатей історії. Перша — секретар патріарха Макарія, друга — наш Кобзар Тарас. Йшов 1654 рік, патріарх Макарій проїжджав через українські землі. Його особистий секретар дякон Павло Халєбський, араб за походженням, записав їхні враження від мандрівки землею козаків: «Починаючи з Рашкова й далі по всій землі русів, себто козаків, ми завважили пречудову рису, яка викликала у нас подив: усі вони, за винятком не багатьох, навіть більшість їхніх дружин і доньок, уміють читати...». А ось спогади Тараса Григоровича Шевченка: в хаті його діда, Івана Шевченка, було завжди людно, особливо на свята. «Дід Іван грамотний, і в нього є велика книжка про святих мучеників. Дід Іван надіває олов'яні окуляри і починає повагом вичитувати про великі муки святої Варвари». Тож гості діда Івана збиралися, щоб послухати читання.

Здавня в українських родинях була чудова звичка — читати, читати вголос. Таке сімейне читання, під час якого дітей навчали не лише грамоті, а й любові до рідної землі, до батьків, до славної історії дідів, об'єднувало родину. Так, Максим Рильський зростав серед книжок, музики, мистецтва. З коліски його оточували родинна атмосфера добра, благородства, високого інтелекту, правди й краси, благотворний вплив материнієї пісні. Читати і писати українською мовою, любити книгу його навчав батько — відомий етнограф і громадський діяч. А люди, які дуже часто збиралися у нього вдома і являли собою цвіт української інтелігенції — Лисенко, Старицькі, Ревуцькі, Косачі, вплинули на становлення його як поета.

Формування Івана Нечуй-Левицького, як письменника, відбувалося під впливом діяльності та читацьких інтересів його батьків. Батько, Семен Степанович, був вчителем народної школи, українознавцем і палким патріотом. В його бібліотеці хлопчик змалку знайомився зі старовинними пам'ятками української літератури, зокрема з «Літописом Самовидця», з історичними книжками М. Бантіш-Каменського, М. Маркевича. Завдяки їм у палкому серці юнака назавжди закарбувалися мужні постаті борців за волю України Богдана Хмельницького, Наливайка, Гонти. Мати майбутнього письменника Ганна Лук'янівна була поетичною натурою, розмовляла добірною українською мовою, читала дітям книжки, співала українські пісні. Таке виховання суттєво доповнювалося піклуванням няньки баби Мотрі, яка розповідала хлопцеві народні казки й легенди, співала пісні, колядки, веснянки, привчала до народних традицій.

Формування Миколи Гоголя також починалося в колі батьків і його п'яти братів та сестер. У Кибинцях (маєтку родича), де вони проводили багато часу, була чудова величезна бібліотека й домашній театр. Гоголь був людиною не просто українського походження, він своїми родовими та сімейними традиціями був закорінений в українське культурне середовище.

Іван Франко дуже рано втратив батька, але вогонь його кузні, куди щодня сходилися родичі і селяни з усієї округи, надихав письменника все життя. Тут він слухав їхні розповіді, казки, легенди, перекази. Якщо це була школа життя і праці, то школою краси й духовності, як це споконвіків прийнято в Україні, стала мамина пісня. Мати на все життя прищепила малому Іванові любов до народної творчості.

Ще одним яскравим прикладом є родина, котра дала рідному народові двох відомих письменників: батька Олександра Олесь та сина Олега Ольжича. Олександр Олесь народився в заможній родині, родовід котрої сягає корсунського полковника Федора Кандиби. Читати його вже в 3–4 роки навчила мати. Пізніше Олесь писав, що «Кобзаря» він змалечку «майже знав напам'ять і співав». А почуття людяності, щирості, справедливості прищепив малому Сашкові його дід Василь Пархомович Грищенко. Щоліта у маєток дідуся, де проводили канікули Олександр з сестрами. з'їжджалася вся рідня. Саме тут майбутній поет пізнав життя простого люду, його пісні і звичаї. Саме тут народився його перший вірш. А з дитячою літературою, з українською драматичною казкою Олександр Олесь найбільше поріднився тоді, коли народився його первісток — син Олег, теж майбутній поет. Батько у віршованій формі розказу-

вав Олегові про абетку («Алфавіт віршами, написаними для сина»), про математичні премудрості, співав колискові («Над колискою», «Коліскова») і зумів сформувавши в синові людину з чутливою душею. Син увібрив у себе від батька велику любов до всього українського. Вже у п'ять років хлопчик написав п'єсу з козацьких часів. Змалку пророкували йому велике майбутнє. І не помилились, бо навіть за років радянських, коли знати і пам'ятати О.Ольжича було забороною, він все одно перебував серед свого народу. Сучасники називають його «кришталем, який витворюється з кам'яного вугілля буденності». І такі приклади українського національного виховання за допомогою книги, яке з діда-прадіда базується на повазі до старших, любові до рідної мови, народних традицій, на формуванні духовного світогляду дитини, можна перераховувати безкінечно.

Сьогодні більшість батьків у відповідь на запитання: «Чи є в вашій родині сімейне читання?» відповідають: «Так, ми читаємо дитині казки на ніч, а інколи вона просить почитати вголос улюблену книжку». Але проходить час і виявляється, що читання вголос схоже на зав'язування шнурків на черевиках: поки дитина маленька і не справляється сама, батьки роблять це за неї. Поступово вона оволодіває навичками читання або зав'язування шнурків, батьки контролюють її ще певний час, а потім полегшено зітхають і щасливо відпускають дитину в «самостійне плавання». «Як добре вміти читати! Не потрібно приставати до мами, не потрібно бабусю трясти: «Почитай, будь ласка! Почитай...». А де ж сімейне читання? Воно закінчується тоді, коли дитина більше не потребує батьківської допомоги чи того й не було, просто дитині читали поки вона не навчилася робити це сама?

Що ж таке сімейне читання? Чому спеціалісти одностайно говорять про зникнення традицій сімейного читання не дивлячись на те, що більшість батьків, бабусь та дідусів продовжує читати вголос своїм дітям? Перш за все, сімейне читання — це праця, і як будь-яка праця потребує відповіді на запитання: «Навіщо?». Навіщо батькам потрібно (якщо потрібно), щоб дитина відірвалася від телевізора і слухала, як вони читають? Навіщо потрібно, щоб ця книга неодмінно була озвучена вголос? Навіщо у час комп'ютерних технологій та телебачення знадобилося відроджувати давно забуту, застарілу традицію, для котрої немає ні часу, ні умов, і котра вимагає усвідомлених і немалих зусиль?

Ще дуже важливо розуміти, що сімейне читання — це не читання дітям. Це традиційно дорослий відпочинок, до якого діти допускаються лише у міру зростання. Традиції такого спільного читання благотворно впливають на всю родину. Тому що сімейне читання, яке передбачає духовне спілкування родини, виникнення і зміцнення невидимих чудесних духов-

них зв'язків між людьми, має неповторний бібліотерапевтичний ефект. Чудові традиції сімейного читання служать лікуванню неврозів, котрі розвиваються, як правило, також в родині. Можемо зауважити, що сьогодні молодь цікавиться зовсім іншим, читає інше, і що читацькі інтереси батьків і дітей, не кажучи про дідусів, не співпадають. Але так було завжди, та поки існували традиції сімейного читання, подібні неспівпадиння якось улагоджувалися. Старші члени родини звертали увагу молодших на книги, котрі запам'яталися і полюбилися їм в дитинстві і в юні роки, і часто ці улюблені книги зберігалися в домашній бібліотеці. Домашні бібліотеки збирали усією сім'єю, обговорюючи необхідність кожного придбання. Книги передавалися з покоління в покоління як реліквії і від багаторазового перегортання зношувалися, тому що їх сторінки, які особливо сподобалися, перечитувалися багато разів. Так відбувалося велике навчання не тільки грамотній мові та письму, а й «грамоті душі». Велику роль тут відігравала прекрасна атмосфера колективного сімейного співпереживання, співчуття та участь у тому, що відбувалося в книзі. Іншими словами, старше покоління виступало в ролі керівника читанням для молодших членів родини. Можна сказати, що в суспільстві, незважаючи ні на які обставини, вкоренилася думка: «Сім'я розумна — сім'я читаюча...».

Сім'я — це ланка суспільства, і від того, наскільки ця ланка щаслива, міцна і морально здорова, залежить благополуччя суспільства і країни. І ні в кого не може викликати сумнівів твердження, що сімейне читання не замінимо для зміцнення родинних зв'язків, а відтак і укріплення держави. Сімейне читання необхідне українській родині, тому потрібно відновлювати його традиції і підтримувати на загальнодержавному рівні.

Добре розуміючи це, бібліотекарі центральної бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка для дітей м. Києва своєю діяльністю підтримують традиції сімейного читання і розвивають їх для того, щоб у кожній родині вечорами частіше звучали сторінки улюблених книг. Ми намагаємося допомогти батькам оволодіти навичками сімейного читання, розповідаємо про його значення, радимо літературу, виступаємо на батьківських зборах в школі на теми: «Сімейне читання і його роль у вихованні дитини», «Як і що читати вашій дитині і як ви можете допомогти їй покращити читання?». Наша бібліотека, як і багато інших в Україні, залишається чи не єдиним осередком, де навчають дитину не просто читати, а читати вдумливо, систематично. Ми намагаємося зробити одностайними різні покоління дітей на основі єдності в поглядах на духовні цінності з тим, щоб кожен читач відчув себе співавтором одного великого проекту, співучасником такого цікавого процесу, як друге народження і життя книги.

Для популяризації українських книг у відділах обслуговування бібліотеки організовано постійно діючі книжкові виставки «Літопис улюблених українських книг 3-х поколінь українських дітей». Знайомлячи читачів з новими іменами молодих письменників, популяризуючи українську класичну літературу, ми створюємо основу для українського національного виховання, що базується на формуванні духовного світу дитини як майбутньої особистості. У нашій бібліотеці вперше системно почався прослідковуватися шлях української книги від старшого покоління до молодшого. І за 90 років існування бібліотеки є вже цілі династії читачів (Омельченки, Висоцькі, Бондаренки, Ковінченки, Мальовані, Мірошніченки, Голобородько, Глівінські та інші), де діти зачитуються улюбленими книжками батьків, дідів і бабусь. Тобто бібліотека, організуючи і спрямовуючи процес дитячого читання, надає можливість і батькам знайомитися з колом дитячої української літератури, робить їх співниками в залученні дітей до читання на власному прикладі, підвищуючи таким чином і свій, і батьківський авторитет. Щороку під час проведення в бібліотеці Всеукраїнського тижня дитячого читання ми презентуємо черговий випуск «Літопису улюблених українських книг 3-х поколінь українських дітей». З кожним разом на цих сторінках з'являються нові імена молодих письменників, а прізвища класиків української літератури називаються набагато частіше. І коли юний читач своєю найулюбленішою книгою вважає ту саму книгу, що і його дідусь чи бабуся, можна сказати, що українська книга буде жити вічно.

Читачів–дітей перших класів та їхніх батьків у бібліотеці протягом року збирає «Родинна світлиця», у рамках якої проходять родинні свята «Слово мамо. Великеє, найкращеє слово», «Не гасне вогнище родинне в людських запалених серцях», «А я просто українка, україночка». Їх мета — ознайомити дітей та їхніх батьків з кращою літературою, періодичними виданнями з культурної спадщини українського народу, фольклором у театралізованій формі показу звичаїв та обрядів, родинними святами. Підтримка доброзичливих стосунків між дітьми та батьками є головним в роботі нашого інформаційного центру «Інформаційний простір, дружній до дитини». Під час засідань за «круглим столом», які збирають батьків, вчителів, вихователів, бібліотекарів, особлива увага приділяється питанням педагогічної культури батьків, культури сімейного спілкування. Вагомим добробком світового значення у цій справі для нас є літературна спадщина В. Сухомлинського. Працівники центру надають батькам та педагогам суттєву консультативну допомогу з питань нових цікавих світових методик виховання, ролі сімейного читання у розкритті здібностей і творчих обдарувань дитини. У бібліотеці також постійно відбуваються презентації книжок, які пропонуються для сімейного читання.

Для прикладу серед них можна згадати такі: «Книга про матір: українські поети ХІХ–ХХІ століть» (К.: Криниця, 2003), Щербань П.М. «Пам'ятай ім'я своє: заповіді сімейної педагогіки» (К.: Вища школа, 2006), Шевченко Т.Г. «Кобзар. Повна не цензурована збірка» (Х.: Школа, 2006) та багато інших. Вони цікаві для всіх членів родини.

Сьогодні у нас є можливість використати досвід наших зарубіжних колег з даної проблеми. Так, у німецьких бібліотекарів ми запозичили проведення загальноміського дня читання, що тепер проходить у нас 20 листопада у Всесвітній день дитини у школах, дитячих садках, бібліотеках. В цей день публічні люди, волонтери, батьки читають дітям книжки, проводять своєрідні майстер-класи цікавого сімейного читання. Звичайно, для реалізації такого проекту дуже потрібна державна підтримка. Також нами запроваджується і цікавий досвід «Читацька лінійка» німецької бібліотеки для дітей з м. Брілону. На перший погляд, це звичайна лінійка для вимірювання зросту, розрахована на вік від 0 до 7 років, але до неї на кожному етапі зростання дитини батькам дається підказка — інформація про те, як можна прищепити любов до читання. Такі лінійки ми плануємо розмішувати в дитячих закладах охорони здоров'я, школах, дитячих садочках.

Взагалі в бібліотеці з батьками ведеться активна робота. Їм пропонуються діафілми з ілюстраціями до книги і власне саму книгу, а до дня народження дитини — сценарії книжкових свят, які можна самостійно поставити вдома. Досить ефективним, на нашу думку, виявилось проведення в бібліотеці батьківських зборів на тему: «Як зацікавити дитину читанням». На них батькам дають конкретні поради, як заохотити дитину до читання, а деякі з них отримують спеціальні пам'ятки «Навчіть дитину любити книгу», які допомагають у залученні дітей до читання. Для того, щоб стимулювати інтерес до спільного читання, бібліотечні працівники почали використовувати персональні запрошення. Дітям пропонується подумати та в письмовій формі відповісти на запитання, книги на яку тему їх цікавлять. Потім кожній дитині індивідуально надаються книги, які відповідають їхнім інтересам. До книг додається лист, адресований батькам, такого змісту:

«Шановні (П.І.Б. обох батьків)!

За результатами соціологічного опитування в бібліотеці для дітей Вашу дитину зацікавила тема ..... Радимо прочитати разом з сином (донькою) книги ..... Сподіваємося, буде цікаво!

З повагою бібліотекар П.І.Б.»

Такі запрошення до спільного читання знайшли позитивний відгук як у батьків, так і у дітей. Дорослим було дуже приємно отримати персональне запрошення та відчувати турботу про інтереси їхніх дітей, а дітям — можливість провести разом з батьками

час за справді цікавою для них книгою. Чому б усім нашим бібліотекам для дітей не робити і це?!

Насамкінець, хотілося б порадити, як звертати увагу батьків, дідусів, бабусь на необхідність читати з дитиною з перших днів її життя. Ось ці поради:

- Перша дитяча книжка в руках мами, тата, бабусі, дідуся. Саме з неї починається сімейне читання, і саме з цього починається читач. Відчувши вже з перших років свого життя позитивні емоції, які викликає читання, діти починають асоціювати книжки з батьківською любов'ю, з увагою та підтримкою, що психологічно значно полегшує їм процес успішного життя сьогодні і подальшого входження у шкільне життя. Чим багатшим буде досвід спілкування з книжкою вдома, тим більші шанси в дошкільнят прийти підготовленими до навчання у школі.

- Телевізор разом з комп'ютером і Інтернетом — головні суперники читання. Що є в читанні вголос того, чого не дає телебачення? Одна із багатьох причин така: в цей момент читач і книга належать одне одному, а не телебаченню. Також це можливість творчості і вибору. Ви самі вибираєте книгу для читання вголос. Так, програму для перегляду по телебаченню обираєте також самі, але порівняйте: світова художня література і програма передач на сьогодні — можливості для вибору неспівставні. Інтернет, енциклопедії — спосіб отримати інформацію, а художня література завжди була засобом спілкування автора і читача. Сучасний світ тим чи іншим способом вчить нас отримувати потрібну інформацію, але все менше залишається можливостей для емоційного та інтелектуального спілкування, для обговорення, неспішних розмірковувань, під час яких народжуються неіснуючі до цього знання, а не просто засвоюється інформація. Читання вголос — це, в першу чергу, радість від улюбленої книги, від можливості поділитися задоволенням від прочитаного, своє сприйняття, своє захоплення. І це, звичайно, таїть певну небезпеку, тому що відкриваючись, стаєш менш захищеним. Тому сімейне читання — заняття для сильних людей, для людей творчих і відкритих, вільних і тих, хто дає свободу іншим.

- Батьки мають знати, які книжки найбільше приваблюють дітей певного віку, і які видання краще купувати своїм дітям і в подарунок рідним та знайомим, брати в бібліотеці, якими з них можна захопити дитину до пізнавального спілкування. Окрім загальних вимог до відповідності змісту книжки уявленням дитини про навколишній світ і її життєвому досвіду (що вона вже знає, пам'ятає, бачила, чула, вміє, розуміє тощо), доцільно врахувати й ряд вікових книжкових уподобань малюків. Дошкільнятам від 3 до 6 років до вподоби книжки з оповідками про їхніх однолітків, які живуть і виглядають так само, як і вони, ходять до

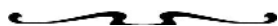
дитячого садка, відвідують лікарів, знаходять собі друзів і вчаться приятелювати, допомагають дорослим, готуються до школи. Діти охоче слухають про те, як слід поводитися з меншими братиками і сестричками, з іншими молодшими від себе дітьми. Поступово коло їхнього читання розширюється за рахунок бажання дізнатися про далеке, небачене в найближчому оточенні (інші народи, країни, моря, гори, пустелі, космос), розібратися у таємницях дивосвіту (чому бувають виверження вулканів і землетруси; чому літають літаки й не тонуть кораблі — і так без кінця). Дедалі привабливішою стає чарівна казка з усіякими дивами, мудрими красунями, шляхетними й мужніми красенями-богатирями та з неодмінним протиставленням добра і зла, з випробуваннями розуму й сили, з неодмінною перемогою любові та справедливості.

Обираючи книжку для дитини, не зайве довіритися власній інтуїції і, «примірявши» її до віку, уподобань, характеру, можливостей і потреб свого малюка, ще й визначитися: чи сподобається вона йому і чим саме? Радимо зважити на висловлювання В. Белінського, який зазначав: лише та дитяча книжка є хорошою, яку цікаво читати і дітям, і дорослим.

На особливу увагу заслуговують вірші, особливо ті, що близькі дітям своїм ритмом, веселою римою та мелодійністю, пісенністю. Дорослі все ж таки мають обережно втручатися і вдумливо добирати найкращі поетичні зразки, дбати про розширення з віком поетичних уподобань малюків. Діапазон величезний: від коротких народних потішок — до довгих віршованих казок, творів літературної класики.

- Для численних татусів і матерів, котрі бажають добра своїм дітям, розмови про книги — один із найвірніших способів завоювати довіру, не пропустити, не прогавити живу ниточку довірливого спілкування. Не лише у 6, але й у 12 і в 16 років батькам слід знати про мрії та переживання своєї дитини. Адже ми, на жаль, все частіше усвідомлюємо, що нам немає про що говорити один з одним, бо діти не хочуть обговорювати свої проблеми з батьками, а батьки не хочуть ділитися зі своїми дітьми власними радісними або гіркими переживаннями. Прочитана ж разом вдало підібрана книга дає батькам і дітям так зване «спільне смислове поле» і може допомогти в знаходженні нових поглядів на ту чи іншу проблему, нових підходів до їх вирішення та й просто сприяти новому ракурсу традиційних сімейних розмов і дискусій.

Насамкінець ще раз скажемо: «Читайте, читайте разом зі своїми дітьми! Адже разом прочитана і «продумана» книга — це ваше спільне нове не лише смислове, але й емоційне «поле», яке не тільки дає простір новим темам для спілкування, а й зачіпає глибинні струни сердечні й душевні».

Наталія Дзюба,
завідуюча відділом
каталогізування

Валентина Красножон,
завідуюча відділом довідково-ін-
формаційного обслуговування

Надія Полуня,
головний бібліотекар
відділу каталогізування

Національної бібліотеки України для дітей

Новий етап у розвитку бібліотечно-бібліографічної класифікації для дитячих та шкільних бібліотек

Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) є класифікаційною системою, що постійно і динамічно розвивається. Вона представлена в трьох основних варіантах: повних, середніх і скорочених таблицях, а також у розроблених на їх основі спеціалізованих варіантах і версіях. Як правило, таблиці ББК для дитячих бібліотек завжди видавалися після виходу в світ повних або середніх таблиць ББК, повторюючи їх структуру, враховуючи зміни та доповнення, розрізняючись лише за ступенем деталізації (глибиною розкриття змісту таблиць).

На сьогодні поетапно зі змінами та доповненнями вийшли чотири випуски видань середніх таблиць ББК, а саме: випуск 1 — «60/63 Соціальні науки в цілому. Суспільствознавство. Історія. Історичні науки»; випуск 2 — «65/68 Економіка. Економічні науки. Політика. Політологія. Право. Юридичні науки. Військова справа. Військова наука»; випуск 3 — «4/5 Сільське та лісове господарство. Сільськогосподарські та лісогосподарські науки. Охорона здоров'я. Медичні науки», а також додатковий випуск «Таблиці типових ділень загального застосування». Представлені у даних випусках розділи перероблено відповідно до корінних змін у житті суспільства, його ідеології, політиці, економіці, правових засадах і розвитку науки.

Оскільки нова за змістом література надходить і до фондів дитячих та шкільних бібліотек, науково-дослідним центром ББК та Російською державною дитячою бібліотекою було прийнято рішення про випуск у 2008 р. 4-го видання таблиць бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) для дитячих і шкільних бібліотек, підготовленого на основі 3-го видання таблиць ББК та з врахуванням змін, внесених відповідно до опублікованих випусків середніх таблиць ББК. Це «проміжне видання» має допомогти бібліотекарям-практикам вже сьогодні застосовувати нововведення в своїй роботі. Насамперед, систематизаторам необхідно зосередити увагу на тих розділах, які зазнали у новому виданні таблиць ББК найбільших змін.

Відділ «4 Сільське та лісове господарство» об'єднує в собі дві значимі сфери практичної діяльності людини. Ділення «40.7 Механізація та автоматизація

сільського господарства. Авіація і космічна техніка в сільському господарстві» доповнено представленням у ньому літератури про використання космічної техніки. Послідовність і тематику ділень про окремі галузі тваринництва узгоджено з відповідним випуском середніх таблиць ББК. Змінено назви ділень «46.6 Дрібна рогата худоба» та «46.7 Інші тварини, що утримуються людиною». Останнє стало більш деталізованим за рахунок виокремлення літератури про гризунів, декоративних і лабораторних тварин, а також тварин, що утримуються в цирках і зоопарках.

У зв'язку зі зміною методики систематизації література про акваріумні рослини та тварини, яка раніше відображалася під індексом 28.082, тепер збирається у новому діленні «47.287 Декоративне рибництво. Акваріумістика». Також змінено і класифікаційний індекс літератури про утримання та розведення кролів, яка тепер відноситься до ділення «46.4 Кролівництво». Змінено назви та розширено розділи «43 Лісове господарство», «47.1 Мисливське господарство» та «47.2 Рибне господарство».

Відділ «5 Охорона здоров'я. Медицина» відображає питання організації охорони здоров'я, медичної науки та прикладні галузі медицини. У ньому відбулися наступні зміни: розширено межі розділу «51 Соціальна медицина та організація охорони здоров'я. Гігієна. Епідеміологія», внесено нові ділення «51.1 Соціальна медицина і організація охорони здоров'я», «52.7 Медична імунологія. Імунопатологія» та змінено назву розділу «57 Хвороби, їх попередження та лікування».

Значної переробки зазнали розділи суспільних наук 60/68. У розділі «60 Суспільні науки в цілому» подано нове ділення «60.8 Соціальне управління», в якому відображається література щодо ділового спілкування, зв'язків з громадськістю (піар, паблік релейшенз), методів управління. Також тепер до цього ділення відносяться і документи з питань діловодства, які раніше розміщувались у розділі «65 Економіка. Економічні науки».

Новими діленнями розширено розділ «63 Історія. Історичні науки», що дозволило виокремити літера-

туру з геральдики («63.215 Геральдика. Емблема-тика»), нумізматики («63.221 Нумізматика»), колекціонування монет («63.221-2 Монети. Скарби монет») та нагрудних знаків, орденів, медалей («63.221-3 Фалеристика»). У зв'язку із збільшенням масиву історичної літератури деталізовано розділ «63.3(0)3 Стародавній світ», у якому виділено ділення «63.3(0)310 Стародавній Єгипет», «63.3(0)321 Стародавня Греція», «63.3(0)323 Стародавній Рим та Італія» та «63.3(0)329 Інші народи та країни в античний період». Змінено хронологічні рамки історії середніх віків (5–15 ст.) та нової історії (16 ст.-1918 р.). Для систематизації масиву документів, що стосуються висвітлення історії Співдружності Незалежних Держав (СНД), введено нове ділення «63.3(051) Історія Євразії». Внесено зміни до періодизації та назв рубрик історії Росії та СРСР. Завдяки використанню спеціальних типових ділень, з'явилося багато нових, які дають змогу виділити літературу стосовно певних історичних подій (наприклад, «63.3(2)42-681 Навала монголо-татар», «63.3(2)521.1-4 Рух декабристів», «63.3(2)53-7 Культура «Срібної доби», «63.3(2)614-3 Політичні репресії»).

Враховуючи сучасні тенденції розвитку науки, змінено формулювання ділення щодо представлення літератури з питань етнографії. Тепер воно виглядає так: «63.5 Етнологія (етнографія, народознавство)».

За рахунок використання територіальних визначників окремих регіонів деталізовано розділ «65.04 Економічна географія і регіональна економіка». Це дозволяє виокремити та швидко знайти у довідково-бібліографічному апараті ресурси, які висвітлюють економічний розвиток різних країн світу. Крім того, враховуючи постійно зростаючий інтерес до економічних наук, у таблицях з'явилися нові ділення: «65.05 Управління економікою», «65.2 Економіка праці. Фінанси. Бізнес. Підприємництво. Економіка організації (підприємства, фірми)», «65.291 Економіка організації (підприємства, фірми)», «65.9(9) Економіка світового океану». У ряді ділень змінено формулювання назв, це: «65.24 Економіка праці», «65.29 Бізнес. Підприємництво. Економіка організації (підприємства, фірми)», «65.3 Економіка окремих галузей господарства», «65.5 Світова економіка. Міжнародні економічні відносини».

Для систематизації документів про політичну сферу життя суспільства у таблицях модернізовано відділ «66 Політика. Політологія». Під діленнями розділу «66.6 Політичні рухи і партії», завдяки використанню при необхідності територіальних визначників, представлено літературу про діяльність політичних партій та рухів різного ідеологічного спрямування з моменту їх створення. Значно розширено розділ «66.7 Суспільні рухи та організації», ділення якого відображають літературу про суспільні організації та рухи, що беруть активну участь у громадсько-політичному житті суспільства: профспілки, жіночі та молодіжні

організації, організації щодо захисту конституційних прав і свобод громадян, організації з розвитку дружби, солідарності та співробітництва між народами тощо.

Відділ «67 Право. Юридичні науки» відображає сучасну систему юридичних знань, що максимально наближена до світової практики. В новому виданні таблиць центральне місце займає розділ «67.4 Галузі права», при модернізації якого було переглянуто групування галузей права, що викликало і появу нових ділень, і зміни у формулюванні існуючих раніше. Серед нових ділень слід звернути увагу на зміну наступних індексів та формулювань: «67.401.132 Охорона державної безпеки», «67.401.133 Охорона правопорядку», «67.404 Цивільне і торговельне право. Сімейне право», «67.407 Природоресурсне право. Природоохоронне (екологічне) право», «67.409 Кримінально-виконавче право», «67.7 Суд. Прокуратура. Органи розслідування. Адвокатура. Нотаріат» та «67.9 Міжнародне право. Право окремих країн». Крім того, з'явилися нові ділення «67.404.5 Сімейне право», «67.410 Процесуальне право. Судочинство», «67.99 Право окремих країн».

Великий і різносторонній комплекс теоретичних і практичних питань військової науки містить відділ «68 Військова справа. Військова наука», структуру якого значно розширено за рахунок появи нових і суттєвої зміни існуючих ділень. Тепер він має оновлений вигляд у відповідності до системи сучасних знань про військову справу. Відбулися перестановки формулювань ділень відносно індексів класифікації. Насамперед, це стосується ділень розділу «68.5 Окремі види збройних сил, роди військ та служби». Також введено нові рубрики: «68.55 Космічні війська», «68.57 Прикордонні та внутрішні війська», «68.58 Війська спеціального призначення (сили спеціальних операцій)», «68.8г Історія зброї. Конструктори військової техніки» та «68.8лб Виставки військової техніки». Завершує відділ видозмінений щодо методики систематизації розділ «68.9 Цивільна оборона».

Незначних змін зазнали цикли природничих, технічних і гуманітарних наук, оскільки відділи, що відображають їх, ще не перевидавались у середньому варіанті таблиць ББК. В основному деталізація у цих відділах відбувається за рахунок використання загальних типових ділень, наприклад: «28.088л64 Заповідники. Заказники. Національні парки», «28.5л64 Ботанічні сади», «28.6л64 Зоологічні сади, парки, музеї» та «30н6 Техніка безпеки». З'явилися нові ділення «30.6 Загальна технологія. Основи промислового виробництва», «76.10 Історія книги», «76.196 Колекціонування марок (філателія)», «76.197 Колекціонування листівок (філокартія)», «91.9:7 Бібліографічні посібники з культури, науки, освіти».

Зазнало зміни формулювання назви ділення «22.61 Астрометрія. Час». За новою методикою систематизації література про системи літочислення та календарі тепер відображається у розділі «63.2 Джерелознав-

ство. Допоміжні історичні дисципліни». Ресурси про мови програмування перенесено з ділення «22.18 Математична кібернетика» до «32.973-018.1 Мови програмування». Документи з питань мобільного Інтернету та мобільної електронної пошти тепер відображаються за діленням «32.973.202 Комп'ютерні системи та мережі». Літературу про дизайн в цілому, яка відображалась за індексом 30.18, тепер слід збирати за діленням «85.12 Декоративно-прикладне мистецтво. Дизайн».

На основі аналізу змін та нововведень, що пропонуються в новому виданні таблиць ББК, кожна бібліотека повинна внести відповідні корективи в свої робочі схеми таблиць, якими користується для систематизації документів. При адаптації таблиць слід враховувати обсяг фонду, потреби читацької аудиторії, регіональні особливості. Оскільки за законами міжнародного авторського права ми не можемо видавати та розповсюджувати єдині адаптовані таблиці ББК для дитячих та шкільних бібліотек українською мовою, то робоча схема таблиць кожної бібліотеки має стати її україномовним варіантом для створення власних каталогів і картотек.

У процесі оновлення робочих схем таблиць ББК радимо фахівцям звернути увагу на деякі методичні рекомендації. Зокрема, використання загальних, спеціальних і територіальних типових ділень значно допоможе детальніше розкрити зміст документів, що дозволить забезпечити відповідність пошуку. Слід зазначити, що у 4-му виданні значно збільшилася кількість нових типових ділень, розширився спектр їх застосування. Використання спеціальних типових ділень передбачено у розділах «63 Історія», «81 Мовознавство (наука про мову)», «84 Художня література (твори). Фольклор (твори)» та «86 Релігія. Містика. Вільнодумство». Кожна бібліотека може самостійно вирішувати, як застосувати типові ділення, заклавши їх у робочі таблиці, наприклад: «22.1я92 Цікава математика», «28.5с Збирання та складання колекцій, гербаріїв», «84(4УКР)я92 Літературна творчість дітей України».

При застосуванні територіальних визначників держав світу особливу увагу варто звернути на формулювання індексів через можливі розбіжності в перекладі назв країн на українську мову, наприклад: Угорщина — (4УГО), Німеччина — (4НІМ). Якщо назва країни складається з декількох слів, то визначник може формуватися на основі комбінування перших літер кожного слова: Сполучені Штати Америки — (7США), Південна Осетія — (5ПЮ), Східний Тімор — (5СХТ).

Для висвітлення у ДБА документів краєзнавчого характеру, що стосуються України в цілому та її певних адміністративних районів, необхідно застосовувати відповідні територіальні визначники. Вони приєднуються до індексів основних таблиць, вказуючи територіальний аспект. З метою виділення блоку матеріалів про Україну використовується визначник

(4УКР). Для кожної області використовується індекс (4УКР-4...) з доданням перших трьох літер назви області, наприклад: (4УКР-4ЖИТ) — Житомирська область. Завдяки використанню індексу за аналогією формуються і індекси (4УКР-2...) для обласних центрів, наприклад: (4УКР-2ЖИТ) — м. Житомир. При необхідності виділення документів про окремі райони, міста, селища певного регіону відкриваються розділи з визначником країни, області та населеного пункту, наприклад: м .Новоград-Волинський буде мати визначник (4УКР-4ЖИТ-2НОВ).

Зважаючи на те, що нове видання таблиць ББК не розкриває у повному обсязі питання історії нашої держави, спеціалісти НБУ для дітей розробили орієнтовну схему розділу «63.3(4УКР) Історія України». Цьому передувало ретельне вивчення сучасних підходів до висвітлення історичних подій та консультації з фахівцями Національної історичної бібліотеки України. Індокси спеціальних типових ділень, представлені на початку даного розділу, можуть використовуватися для розкриття змісту документів у кожному історичному періоді. Схему, подану в додатку, радимо взяти за основу при систематизації джерел інформації з історії краю.

Сьогодні ряд бібліотек здійснює процес систематизації документів в автоматизованому режимі. Фахівцями Національної бібліотеки України для дітей створено електронну версію розгорнутих робочих таблиць ББК, що прописана у формі зовнішнього словника. Вона об'єднує варіанти таблиць для різних вікових категорій: дітей 10–15 років, дітей 8–9 років (<мл>) та організаторів дитячого читання (<В>). Позначки <мл> та <В> у примітках вказують на вибір індексу при систематизації для відповідної групи читачів. Схема також включає ряд ділень для систематизації нотних видань, про що в примітках засвідчує позначка <н>. Використання електронного варіанту таблиць ББК в автоматизованій системі «МАРК-SQL» дозволяє систематизатору отримати весь перелік рубрик, що розкривають тему, врахувати відповідні аспекти її висвітлення в документі; здійснити правильний вибір ділення відповідно до вікової категорії та виду документа; прослідкувати взаємозв'язок індексів ББК і рубрик у процесі предметизації та уникнути небажаних помилок.

Дані методичні рекомендації узагальнено висвітлюють зміни, відображені в оновленому 4-му виданні таблиць ББК для дитячих та шкільних бібліотек. Звичайно, дати відповіді на всі запитання, які ставить сьогодні перед нами бібліотечна практика, ми не можемо. Для більшої ефективності процесу систематизації кожній бібліотеці бажано ретельно проаналізувати власні документні ресурси, систему каталогів і картотек та читацький контингент. З появою нових змін та доповнень, що відбуваються у методиці систематизації, ми будемо інформувати вас і надалі.

Шановні колеги, цикл публікацій ми розпочинаємо з розділу «63.3(4УКР) Історія України», який сьогодні потребує найбільшої уваги систематизаторів-практиків. Чекаємо на ваші запитання та пропозиції щодо висвітлення систематизації літератури з інших галузей знань.

Додаток

**Орієнтовна схема розділу «63.3(4УКР) Історія України»
(з досвіду НБУ для дітей)**

<i>Індекс ББК</i>	<i>Назва ділення</i>	<i>Примітки</i>
63.3(4УКР)	Історія України	мл
63.3(4УКР)	Історія України	<i>Історія України в цілому. Походження українського народу. Формування української нації</i>
63.3(4УКР)-2	Історія України. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)-28	Історія України. Класи. Стани. Соціальні групи. Прошарки населення	
63.3(4УКР)-3	Історія України. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Депортація народів</i>
63.3(4УКР)-4	Історія України. Суспільні, суспільно-політичні, народні рухи	
63.3(4УКР)-6	Історія України. Міжнародні відносини. Зовнішня політика	
63.3(4УКР)-68	Історія України. Війни	
63.3(4УКР)-7	Історія України. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)-8	Історія України. Персоналії	
63.3(4УКР)лб	Історичні музеї. Історичні пам'ятники та пам'ятні місця України. Охорона історичних пам'ятників	
63.3(4УКР)2	Стародавня історія України	<i>Зародження людської цивілізації на землях України. Народи, племена. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Давні слов'яни</i>
63.3(4УКР)2-7	Україна в найдавніші часи. Культура. Ідеологія. Побут	<i>Мезинська культура. Буго-Дністровська культура. Культура лінійно-стрічкової кераміки. Трипільська культура. Білогородська культура. Сабатинівська культура. Черняхівська культура</i>
63.3(4УКР)4	Україна в IX–першій половині XVI ст.	
63.3(4УКР)41	Період Київської Русі (IX–XII ст.)	<i>Походження назв «Київська Русь», «Русь-Україна». Історія та розвиток Київської Русі. Запровадження християнства. Історичне значення Київської Русі</i>
63.3(4УКР)41-2	Період Київської Русі. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)41-3	Період Київської Русі. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)41-7	Період Київської Русі. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)41-8	Період Київської Русі. Персоналії	<i>Князі Київської Русі</i>
63.3(4УКР)42	Українські землі в XII–XIV ст.	<i>Князівства на території України</i>
63.3(4УКР)42-68	Монголо-татарська навала на українські землі	
63.3(4УКР)421	Галицько-Волинська держава (кінець XII–перша половина XIV ст.)	
63.3(4УКР)421-8	Галицько-Волинська держава. Персоналії	
63.3(4УКР)43	Українські землі під владою іноземних держав (XIV–перша половина XVI ст.)	<i>Українські землі у складі Великого князівства Литовського. Польська експансія на українські землі. Кривська унія. Городельська унія. Українські землі у складі Угорщини, Молдови та Московської держави. Магдебурзьке право. Північне Причорномор'я та Крим під владою іноземних держав</i>
63.3(4УКР)43-3	Українські землі під владою іноземних держав (XIV–перша половина XVI ст.). Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)43-7	Українські землі під владою іноземних держав. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)43-8	Українські землі під владою іноземних держав. Персоналії	
63.3(4УКР)5	Україна в період другої половини XVI–початку XX ст.	
63.3(4УКР)5-3	Україна в період другої половини XVI–початку XX ст. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя. Братства</i>

63.3(4УКР)5-7	Україна в період другої половини XVI–початку XX ст. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)51	Україна в період другої половини XVI–кінця XVIII ст.	
63.3(4УКР)511	Українські землі у складі Речі Посполитої (друга половина XVI–кінець XVIII ст.)	<i>Львівська унія. Берестейська церковна унія. Литовські статuti. Магдебурзьке право</i>
63.3(4УКР)511-2	Українські землі у складі Речі Посполитої. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)511-3	Українські землі у складі Речі Посполитої. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)511-4	Українські землі у складі Речі Посполитої. Суспільні, суспільно-політичні, народні рухи	<i>Опришки. Паліївщина. Гайдамацький рух. Коліївщина</i>
63.3(4УКР)511-7	Українські землі у складі Речі Посполитої. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)511-8	Українські землі у складі Речі Посполитої. Персоналії	
63.3(4УКР)512	Козацька доба (кінець XV–кінець XVIII ст.). Запорізька Січ – козацька республіка (кінець XV–1775 р.)	<i>Причини та джерела виникнення козацтва. Поява перших січей. Ресстрове козацтво. Гетьманщина. Переяславська Рада. Руїна. Боротьба за возз'єднання Української держави (червень 1663 — вересень 1676 р.). Андрусівське перемир'я. Коломацька Рада. Слобідська Україна. Ліквідація гетьманства. Ліквідація Запорізької Січі</i>
63.3(4УКР)512-3	Козацька доба. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Козацькі клейноди. Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)512-4	Козацька доба. Суспільні, суспільно-політичні, народні рухи	<i>Селянсько-козацькі повстання. Національно-визвольні повстання</i>
63.3(4УКР)512-6	Козацька доба. Міжнародні відносини. Зовнішня політика	<i>Боротьба козаків з нападами турецько-татарських військ. Морські походи козаків. Україна в мирних угодах сусідніх країн. Кримські походи 1687 і 1689 рр. Азовські походи 1695-1696 рр.</i>
63.3(4УКР)512-68	Національно-визвольна війна 1648–1657 рр.	
63.3(4УКР)512-7	Козацька доба. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)512-8	Козацька доба. Персоналії	<i>Гетьмани</i>
63.3(4УКР)513	Україна у XVIII ст.	<i>Національно-визвольний рух. Участь України у Північній війні (1708-1713). Полтавська битва. Решетилівські статті. Конституція Пилипа Орлика. Політика російської імперії. Ліквідація автономії України. Відновлення гетьманства. Нова Січ</i>
63.3(4УКР)513-7	Україна у XVIII ст. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)513-8	Україна у XVIII ст. Персоналії	
63.3(4УКР)52	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст.	<i>Українські землі під владою Російської імперії. Українські землі в складі Австрійської імперії. Реформи 60-70-х рр. XIX ст. Ліквідація кріпосного права. Революційні події 1905-1907 рр. Україна у Першій світовій війні. Українські січові стрільці</i>
63.3(4УКР)52-2	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)52-3	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)52-4	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст. Суспільні, суспільно-політичні, народні рухи	<i>Організація декабристів в Україні. Масонство. Кирило-Мефодіївське братство. Національно-визвольний рух. Створення політичних партій</i>
63.3(4УКР)52-7	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)52-8	Україна в період кінця XVIII–початку XX ст. Персоналії	
63.3(4УКР)6	Україна в період з 1917 р.–...	
63.3(4УКР)6-3	Україна в період з 1917 р.–... Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Політичні репресії. Депортація народів. Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)6-7	Україна в період з 1917 р.–... Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)6-8	Україна в період з 1917 р.–... Персоналії	
63.3(4УКР)61	Україна в період березня 1917–1939 рр.	
63.3(4УКР)611	Україна в період березня 1917–1921 рр.	<i>Доба Центральної Ради. Українська держава гетьмана П.Скоропадського. Директорія Української Народної Республіки. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР. Громадянська війна. Радянсько-польська війна в Україні. Національно-визвольний рух у західноукраїнських землях</i>
63.3(4УКР)611-2	Україна в період березня 1917–1921 рр. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)611-3	Україна в період березня 1917–1921 рр. Політичний	<i>Релігійне життя</i>

	устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	
63.3(4УКР)611-7	Україна в період березня 1917–1921 рр. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)611-8	Україна в період березня 1917–1921 рр. Персоналії	
63.3(4УКР)612	Україна у міжвоєнний період (1922–1939)	<i>Входження України до складу Радянського Союзу. Політика українізації. Голод 1921-1923, 1932-1933 рр. Українські землі під владою іноземних держав. Організація Українських Націоналістів (ОУН). Проголошення Карпатської України</i>
63.3(4УКР)612-2	Україна у міжвоєнний період. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	<i>Нова економічна політика (НЕП). Індустріалізація. Колективізація</i>
63.3(4УКР)612-3	Україна у міжвоєнний період. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Сталінські репресії. Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)612-7	Україна у міжвоєнний період. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)612-8	Україна у міжвоєнний період. Персоналії	
63.3(4УКР)62	Україна в роки Другої світової війни (вересень 1939 р.–1945)	
63.3(4УКР)621	Україна на початку Другої світової війни (1939–червень 1941 р.)	<i>Встановлення радянської влади в Західній Україні. Входження західноукраїнських земель до складу СРСР</i>
63.3(4УКР)622	Україна у Великій Вітчизняній війні (1941–1945)	<i>Україна в роки німецької окупації</i>
63.3(4УКР)622-2	Україна у Великій Вітчизняній війні. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)622,5	Україна у Великій Вітчизняній війні. Партизанський рух	<i>Радянський рух Опору (партизани та підпільники)</i>
63.3(4УКР)622,51	Україна у Великій Вітчизняній війні. Національно-визвольний рух Опору	<i>Організація українських націоналістів. Українська повстанська армія</i>
63.3(4УКР)622-7	Україна у Великій Вітчизняній війні. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)622-8	Україна у Великій Вітчизняній війні. Персоналії	
63.3(4УКР)622-81	Україна у Великій Вітчизняній війні. Діти – учасники Великої Вітчизняної війни	
63.3(4УКР)622,82	Україна у Великій Вітчизняній війні. Міста-герої	
63.3(4УКР)622,89	Україна у Великій Вітчизняній війні. Увічнення пам'яті героїв та учасників Великої Вітчизняної війни	
63.3(4УКР)63	Україна в період 1945–1991 рр.	
63.3(4УКР)631	Україна в період 1945–середини 50-х рр. XX ст.	<i>Громадянська війна в західних областях України. Голод 1946-1947 рр. Радянізація Західної України. Входження Криму до складу УРСР.</i>
63.3(4УКР)631-2	Україна в період 1945–середини 50-х рр. XX ст. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	<i>Відбудова народного господарства</i>
63.3(4УКР)632	Україна в період 1953–1964 рр.	<i>Хрущовська «відлига». Зародження дисидентського руху. Шістдесятники. Згорання політичних реформ М.Хрущова</i>
63.3(4УКР)632-2	Україна в період 1953–1964 рр. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)632-7	Україна в період 1953–1964 рр. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)632-8	Україна в період 1953–1964 рр. Персоналії	
63.3(4УКР)633	Україна в період 1965–1985 рр.	<i>Період «застою» та кризи радянського суспільства. Дисидентський рух</i>
63.3(4УКР)633-2	Україна в період 1965–1985 рр. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)633-7	Україна в період 1965–1985 рр. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)633-8	Україна в період 1965–1985 рр. Персоналії	
63.3(4УКР)634	Україна в період перебудови (1985–1991)	<i>Реформи політичної системи</i>
63.3(4УКР)64	Незалежна Українська держава (серпень 1991 р. –...)	<i>Проголошення незалежності України. Розпад СРСР. Участь України у Співтоваристві Незалежних Держав. Помаранчева революція</i>
63.3(4УКР)64-2	Незалежна Українська держава. Історія господарства. Соціально-економічні відносини	
63.3(4УКР)64-3	Незалежна Українська держава. Політичний устрій. Внутрішня політика. Внутрішнє положення	<i>Релігійне життя</i>
63.3(4УКР)64-6	Незалежна Українська держава. Міжнародні відносини. Зовнішня політика	
63.3(4УКР)64-7	Незалежна Українська держава. Культура. Ідеологія. Побут	
63.3(4УКР)64-8	Незалежна Українська держава. Персоналії	
63.3(4УКР-...)	Історія окремих народів та місцевостей України	

